

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра германської філології та перекладознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія
Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

на тему: **Засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ/REFUGEE
в оригіналі та перекладі (на матеріалі сучасних ЗМІ)**

Шифр 23246

Виконала:
студентка 2 курсу, групи ФПАм-23-1
Підпис Т.А. Герасименко

Керівник:
к. філол. н., професор
Підпис О.В. Ємець

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент
Підпис О.О. Мацюк

До захисту допускаю:
Зав. кафедри проф. Бойко Ю.П.
«23» срудня 2024 р.

Хмельницький, 2024

Хмельницький національний університет

Факультет	<u>міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>германської філології та перекладознавства</u>
Освітній рівень	<u>магістр</u>
Галузь знань	<u>03 «Гуманітарні науки»</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія. Переклад (англійська)</u>
Освітня програма	<u>Германська філологія та перекладознавство: англійська мова та друга іноземна мова</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
 Юлія БОЙКО
« 02 » лютого 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Тетяни ГЕРАСИМЕНКО

1. Тема роботи: ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БІЖЕНЕЦЬ/REFUGEE В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ ЗМІ)

Керівник роботи Олександр СМЕЦЬ кандидат філологічних наук, професор кафедри германської філології та перекладознавства

Тему затверджено наказом ректора університету від «26» серпня 2024 р. № 60

2. Термін подання студентом роботи на кафедру 2 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: Об'єктом дослідження є лінгвістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ. Предметом дослідження є концептуальні моделі відтворення концепту БІЖЕНЕЦЬ у перекладі англійських газетних та публіцистичних текстів. Матеріалом дослідження є статті англійських ЗМІ (BBC, CBS News, The CNN, The Economist, The Guardian, The New York Times, The Washington Post).

4. Перелік питань, які потрібно розробити: 1) навести визначення концепту та його типологію; 2) запропонувати алгоритм концептуального аналізу; 3) проаналізувати тексти англійських ЗМІ та лексико-стилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ у цих текстах; 4) схарактеризувати структуру наведеного концепту у текстах ЗМІ; 5) перекласти статті та фрагменти статей, де вербалізується концепт БІЖЕНЕЦЬ; 6) виокремити прийоми перекладу політичної та юридичної лексики як засобів вербалізації концепту; 7) визначити концептуальні моделі перекладу аналізованих мовних одиниць.

5. Дата видачі завдання 5 лютого 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Назва етапів виконання кваліфікаційної дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
Опрацювання літератури за темою дослідження	<i>5 лютого – 5 березня 2024 року</i>	виконано
Написання теоретичного розділу дослідження	<i>5 березня – 12 квітня 2024 року</i>	виконано
Презентація теоретичного розділу на науковому семінарі /конференції	<i>16-17 квітня 2024 року</i>	виконано
Підбір фактичного матеріалу за темою дослідження для практичного розділу	<i>15 квітня – 10 травня 2024 року</i>	виконано
Написання практичного розділу	<i>До 5 червня 2024 року</i>	виконано
Подання чорнового варіанту дипломної роботи керівнику	<i>10 червня 2024 року</i>	виконано
Захист переддипломної практики	<i>8 листопада 2024 року</i>	виконано
Попередній захист кваліфікаційної роботи	<i>14 листопада 2024 року</i>	виконано
Подання кінцевого варіанту дипломної роботи на кафедрі	<i>2 грудня 2024 року</i>	виконано
Перевірка на плагіат	<i>3 10 по 13 грудня 2024 року</i>	виконано
Захист дипломних робіт магістра	<i>26-30 грудня 2024 року</i>	виконано

Здобувач

Тетяна ГЕРАСИМЕНКО

Керівник роботи

Олександр ЄМЕЦЬ

Анотація

Герасименко Т.А. Засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ/REFUGEE в оригіналі та перекладі (на матеріалі сучасних ЗМІ)

У цій роботі проаналізовано лінгвостилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ в сучасному англomовному медійному дискурсі та специфіку їх перекладу українською мовою. На сьогодні дослідження вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ в іншомовних дискурсах є актуальним у зв'язку з постійним розширенням змісту концепту, що пов'язано із сучасними політичними процесами, динамікою суспільного розвитку, суспільними та державними трансформаціями, що відбуваються, особливо під впливом триваючої агресії росії проти України. Знання специфіки концепту БІЖЕНЕЦЬ у професійній лінгвістичній картині світу дозволяє більш чітко передавати зміст концепту в перекладі, що сприяє зрозумілій та ефективній міжкультурній професійній комунікації.

Ключові слова: концепт, концепт БІЖЕНЕЦЬ, концептуальна метафора, вербалізація, лінгвостилістичні засоби вербалізації.

Abstract

Herasymenko T.A. Means of verbalization of the concept REFUGEE in the original and translation (based on the modern mass media)

This research analyzes the linguistic and stylistic means of verbalization of the concept REFUGEE in modern English media discourse and the specificity of their translation into Ukrainian. As of today, the study of the concept REFUGEE in foreign discourses remains relevant due to the ongoing expansion of the concept's content, linked to contemporary political processes, societal development dynamics, and ongoing societal and state transformations, especially under the influence of Russia's continued aggression against Ukraine. Knowing the specifics of the concept REFUGEE in the professional linguistic worldview allows to render the concept's content more clearly in translation, enabling understandable and effective intercultural professional communication.

Key words: concept, concept REFUGEE, conceptual metaphor, verbalization, linguistic and stylistic means of verbalization.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ЛІНГВІСТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	11
1.1. Типологія та структура концепту.....	11
1.2. Поняття концептуальної метафори в сучасній лінгвістиці.....	22
1.3. Лексичні та юридичні аспекти визначення концепту БІЖЕНЕЦЬ	28
1.4. Принципи відтворення концептуальних моделей у перекладі.....	32
Висновки до Розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БІЖЕНЕЦЬ В АНГЛОМОВНИХ ЗМІ ТА ПРИЙОМИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	40
2.1. Лексичні засоби вербалізації ядра концепту БІЖЕНЕЦЬ та прийоми їх перекладу.....	40
2.2. Основні концептуальні метафори, що розкривають зміст концепту БІЖЕНЕЦЬ , та прийоми їх відтворення	52
2.3. Стилiстичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ та прийоми передачі їх у перекладі	68
Висновки до Розділу 2	81
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	83
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

У сучасному світі події висвітлюються за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) доволі швидко, що зумовлено діджиталізацією. Швидкість та масштабність висвітлення подій надає можливість слідкувати за ними з будь-якої точки світу, що впливає на формування думок та ставлень до тих чи інших питань у громадськості. Проблема біженства не є новою. У зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну, проблеми, пов'язані з біженцями, українцями, які через війну змушені покидати власні домівки та перебувати в інших країнах, є одним з ключових питань, яке широко висвітлюється в англійськомовних ЗМІ. Концепт БІЖЕНЕЦЬ відображається у різного роду статтях, дискусіях, інтерв'ю тощо. Досліджень на цю тему мало, чим і обґрунтовується необхідність заповнення прогалин у сучасному перекладознавстві, особливо в аспекті юридичної термінології та концептуальних перекладів, пов'язаних із темою біженців та переселенців, що і зумовлює **актуальність дослідження**.

Вивченням різних аспектів концептів займалися такі українські дослідники, як Ж. Краснобаєва-Чорна, М. Лук'яченко, В. Ніконова, М. Полюжин, А. Приходько, О. Селіванова. Серед зарубіжних науковців проблематика концептів висвітлена в роботах А. Wierzbicka, G. Lakoff, R. Langacker та інших. Зокрема вивченням концепту БІЖЕНЕЦЬ займалися вітчизняні вчені С. Матвєєва (в юридичному аспекті), Т. Вільчинська, О. Вільчинський (через призму регіональної преси), А. Мільо (на матеріалі німецького політичного дискурсу), а також зарубіжні Р. Kaźmierczak (в лексикографічному аспекті) Е. Zamojska (в публічному та освітньому дискурсах) та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри

германської філології та перекладознавства "Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі".

Об'єктом дослідження є лінгвістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ.

Предметом дослідження виступають концептуальні моделі відтворення концепту БІЖЕНЕЦЬ у перекладі англомовних газетних та публіцистичних текстів.

Мета роботи полягає у виявленні лексичних та стилістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ та характеристиці концептуальних моделей їх перекладу.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання**:

- 1) охарактеризувати поняття концепту та навести класифікацію концептів;
- 2) визначити алгоритми концептуального аналізу та концептуального перекладу;
- 3) встановити структуру концепту БІЖЕНЕЦЬ;
- 4) виявити лексичні та стилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ у сучасному публіцистичному дискурсі;
- 5) визначити концептуальні моделі збереження стилістично забарвленої лексики, що вербалізує концепт БІЖЕНЕЦЬ.

Матеріал дослідження охоплює 123 приклади із англомовних статей із різних ЗМІ, які були отримані методом суцільної вибірки з американських та британських видань: BBC, CBS News, The CNN, The Economist, The Guardian, The New York Times, The Washington Post, The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).

У роботі було застосовано наступні **методи дослідження**: *концептуальний аналіз* статей, у яких актуалізується концепт БІЖЕНЕЦЬ; *контекстуальний аналіз* – для виокремлення складових компонентів концепту БІЖЕНЕЦЬ; *стилістичний аналіз* – для визначення стилістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ; *інтерпретаційний аналіз* – для пояснення семантики складних лексичних та стилістичних одиниць, що вербалізують концепт

БІЖЕНЕЦЬ; *зіставний аналіз* тексту оригіналу та перекладу – для визначення способів перекладу лінгвостилістичних засобів, які вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ.

Положення, що виносяться на захист:

1. Концепт – це провідник між словом та реальністю, що зберігається у семантичній пам'яті людини та формує концептуальну картину світу. Концепт є важливою складовою інтерпретації та аналізу тексту. Основними його структурними елементами є ядро, яке включає ключові слова та є смисловою домінантою, та периферія, що включає суб'єктивний досвід людини, конотації та асоціації.

2. Концептуальний аналіз включає наступні етапи: а) визначення основного концепту та його структури; б) формулювання концептуальної метафори, що актуалізує основну ідею тексту; в) характеристику лексичних, стилістичних та граматичних засобів вербалізації; г) концептуальний аналіз у перекладі, що полягає у встановленні основних перекладацьких моделей, за допомогою яких відтворюється концептуальна ідея тексту.

3. Концепт БІЖЕНЕЦЬ актуалізується у сучасних англomовних ЗМІ, у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну та вимушеною міграцією мільйонів людей. Найчастіше вербалізаторами концепту REFUGEE виступають лексеми *refugee*, *asylum seeker* та *displaced person*. Ключовими стилістичними засобами вербалізації концепту є епітети, які позначають емоційний стан біженців та масштаби міграції, метонімії та метафори для образної характеристики ставлення європейців до українських біженців.

4. Основні концептуальні метафори, що розкривають зміст концепту, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ відображають причини та наслідки вимушеного переселення мільйонів українців, та проблеми їх перебування за кордоном.

5. Застосовано базові моделі концептуального перекладу, серед яких найчастотнішими є збереження концептуальної ідеї із використанням аналогічних або синонімічних лексичних засобів. До основних граматичних

трансформацій входять перестановка, додавання, морфологічна заміна частин мови.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше досліджуються лінгвостилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ, визначаються ядро і периферія концепту, та концептуальні метафори, які доповнюють та розширюють зміст концепту БІЖЕНЕЦЬ.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати здійснюють певний внесок у вивчення концепту та концептуальної метафори, та розширюють дослідницьку парадигму концепту БІЖЕНЕЦЬ.

Практична цінність роботи зумовлена можливістю використання результатів дослідження на лекціях та практичних заняттях із таких дисциплін як теорія перекладу, практика перекладу англійської мови, стилістика англійської мови, лексикологія англійської мови, лінгвістичний та літературознавчий аналіз, теорія міжкультурної комунікації, когнітивна лінгвістика тощо, а також при написанні курсових та дипломних робіт.

Апробація роботи.

Апробація роботи відбулась на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції "Міжкультурна комунікація і переклад: напрями, пріоритети та перспективи", яка проводилась 16-17 квітня 2024 року у Хмельницькому національному університеті, за результатами якої було опубліковано тези:

Ємець О.В., Герасименко Т.А. Структура лексичного концепту БІЖЕНЕЦЬ. Стилiстичні аспекти вербалізації. "Міжкультурна комунікація і переклад: напрями, пріоритети та перспективи": тези доп. I Всеукраїнської студент. наук.-практ. конф. (16–17 квіт. 2024 р.). Хмельницький: ХНУ, 2024.115 с. (укр., англ.).

Деякі основні положення нашої роботи висвітлено в таких публікаціях: Ємець О.В., Герасименко Т.А. Лексичні та стилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ (на матеріалі публіцистичних та юридичних текстів).

"Актуальні проблеми філології та перекладознавства": зб. наук. пр. студентів і молодих вчених. Хмельницький : Полідруку, 2023. Вип. 2. (укр., англ.).С. 93-96.

Yemets O., Herasymenko T. The concept REFUGEE: lexical and stylistic means of its verbalization (based on legal texts and newspaper articles)//Scientific achievements of contemporary society. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2024. P. 713-720.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 98 сторінок.

У **вступі** визначається актуальність, об'єкт, предмет та мета дослідження, характеризується наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність роботи.

У **першому розділі** надається визначення концепту та концептуальної метафори, наводиться структура концепту, характеризуються основні принципи концептуального аналізу та прийоми перекладу концептуальних моделей.

У **другому розділі** встановлюються лексичні та стилістичні засоби вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ та концептуальні метафори, і визначаються основні способи передачі цих засобів у перекладі статей з сучасних англomовних ЗМІ.

У **загальних висновках** підведено підсумки проведеного дослідження.

Перелік використаних **джерел** налічує 41 працю зарубіжних та українських вчених, а також 10 джерел довідкового матеріалу та 67 джерел ілюстративного матеріалу.

Додатки розміщено на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ЛІНГВІСТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

1.1. Типологія та структура концепту

У сьогоденні дослідження мовних концептів є доволі актуальним напрямом лінгвістичної науки. Концепт досліджувався такими вченими як А. Вежбицька, О. Кагановська, В. Кононенко, М. Полюжин, О. Селіванова та інші. Однією із функцій концепту є репрезентація тих чи інших явищ з урахуванням психологічного фактору за допомогою мови. Мовна картина світу формується через відображення концептуальної картини світу, яку формує система концептів, а вербалізоване вираження концептів людьми відзеркалює культурні особливості простору, у яких знаходяться мовці.

Вивчення концептів приваблює як і вітчизняних, так і закордонних дослідників протягом довгого часу. Концепт і сьогодні залишається ключовим предметом вивчення лінгвістів, який почали активно вивчати у другій половині ХХ століття. У працях таких науковців, як Л. Белехова, О. Воробйова, В. Ніконова, П. Верт, Л. Траск, К. Хейзел об'єктом стала методика дослідження концепту, його особливості функціонування та структура.

Концепт є провідником між словом та реальністю, "що зберігається у семантичній пам'яті людини та формує концептуальну картину світу" [1, с. 235].

Як стверджує М. Полюжин, вочевидь, концепт є калькою з латинського слова "conceptus", яке означає "зачаття", "запліднення". Можна припустити, що концепти є так званими зародками, які беруть свій початок у поняттях. Правдивим є твердження, що "носії мови вдаються до поняття, щоб досягти взаєморозуміння при обговоренні нагальних питань", але коли йдеться мова про концепти, "вони реконструюються з недостатнім ступенем визначеності – звідси дифузність, гіпотетичність і розпливчастість їхнього змісту". Поняття є сконструйованим, інтелектуальним або логічним, концепт, на відміну від

поняття, "є реконструкцією, тобто продуктом репродукції задуманої ідеї, тобто того, що перебуває в зародковому стані в учасників комунікації" [26, с. 14].

Існують декілька розумінь та підходів до концепту, тому що досі немає одного загальноприйнятого визначення "концепту", незважаючи на те, що цей термін застосовується у лінгвістиці протягом довгого часу [10, с. 198].

Як стверджує О. Селіванова, "концепт – це не лише фрази, фрагменти розмови, але це й також гострі вирази, які змушують наш розум створювати такий сенс, ніби він нам вже давно знайомий" [12]. Можна стверджувати, що концепт відображає культуру, і завдяки концепту люди можуть входити в неї та змінювати її.

Концепт також є дискретною одиницею колективної свідомості, яка знаходить вербальну виражену форму у свідомості носіїв. Як когнітивна одиниця значення, концепт – це абстрактна ідея або ментальний символ, який іноді визначають як "одиницю знання", побудовану з інших одиниць, які діють як характеристика поняття [29, с. 488].

Концепт є доволі самостійним у мові. В. Еванс стверджує, що він є посередником між словами та екстралінгвістичною реальністю [28].

Концепти можуть лише описувати явища, що мають значення та важливість для певної культури, яка має багатий мовний ресурс для утворення прислів'їв, приказок, поезії та прози. Вони виступають своєрідними символами або емблемами, що вказують на конкретний текст, ситуацію або знання, які породили ці явища [36, с. 856].

Дослідження навколишнього світу нерозривно пов'язане з процесом концептуалізації отриманої інформації. Основною складовою концептуалізації є концепт – ефективна когнітивна одиниця мислення, яка включає наші дії, ідеї, образи та переконання [19, с. 35].

Концепт є одним з ключових термінів у когнітивній лінгвістиці, представляючи собою ментальну конструкцію, яку людина використовує в процесі мислення. Це фундаментальні будівельні блоки наших думок та

переконань. Концепти формуються через взаємодію людини зі світом та відображають набуті знання і досвід [20, с. 49].

Ж. Краснобаєва-Чорна вважає, що "концепт є багатовимірним утворенням, яке має багато ознак, таких як зв'язок із мовою, пам'ять, психіка, мислення, певний рівень абстрагування, етнокультурне забарвлення, момент переживання, специфікація, автореферентність, узагальнення, безтілесність, відкритість, вічність, динамічність, гнучкість, множинність складників, потенційна суб'єктивність, тривалість і складність формування, стереотипність і константність, кодованість у чуттєво-образних уявленнях, відображення ментальної дійсності, виконання пізнавальної функції, функції збереження знань про світ, структурування знання, орієнтування у світі" [16, с. 41].

Наприклад, просторові концепти UP/DOWN – ВГОРУ/ВНИЗ, FRONT/BACK – СПЕРЕДУ/ПОЗАДУ, FAR/NEAR – ДАЛЕКИЙ/БЛИЗЬКИЙ пов'язані з нашим повсякденним тілесним функціонуванням і нашою взаємодією з фізичним оточенням [39, с. 25].

Як зазначали відомі лінгвісти Джордж Лакофф та Марк Джонсон [39], концепти, що утворюються таким чином, є концептами, які ми застосовуємо в повсякденному житті.

Концепти відображаються у мові. Деякі лінгвісти стверджують, що найважливіші концепти знаходять своє вираження в граматиці (ЧАС, МІСЦЕ, ЯКІСТЬ, КІЛЬКІСТЬ тощо). Інші науковці зосереджуються на лексиці під час дослідження концептів. Прикладами таких концептів є суспільні поняття та відносини (СВОБОДА, ДРУЖБА, ВІЙНА), моральні концепти (ПРАВДА, БРЕХНЯ), емоційні концепти (РАДІСТЬ, СУМ), концепти природних явищ (ДЕРЕВО, ВОГОНЬ), концепти про людей (ГЕНІЙ, ДУРЕНЬ), наукові концепти та інші [22, с. 185-186].

У сучасному мовознавстві виділяються три основні підходи до трактування концепту:

1) лінгвістичний підхід, який передбачає наявність словникового значення для кожного відомого на сьогодні концепту;

2) когнітивний підхід, який зосереджується на концептах як ментальних явищах, котрі є результатом когнітивних процесів і вербалізуються за допомогою лексичних одиниць;

3) культурологічний підхід, в якому культура розглядається як сукупність різних концептів та їх взаємозв'язків [22, с. 48-51].

Два підходи з цього переліку підкреслюють роль мови у формуванні концептів та демонструють взаємозв'язки між мовою та культурою [3, с. 53].

Перший підхід розглядає концепт як лінгвокогнітивний феномен, тобто інформацію, оброблену свідомістю людини про об'єкти нашого всесвіту [49, с. 368].

Другий підхід розглядає концепт як культурний феномен. А. Вежбицька стверджує, що "концепт" – це об'єкт з "ідеального" світу, який має певну назву та відображає культурні уявлення людей про реальний світ [42, с. 368].

Кожен концепт має певну структуру – ядро та периферію. **Ядро** – це словникове значення мовної одиниці, що вербалізує концепт. **Периферія** – це суб'єктивний досвід, конотації та асоціації. Один із підходів до структури концепту виокремлює 5 шарів: 1. словникове визначення концепту; 2. етимологія концепту; 3. художнє або наукове чи філософське визначення; 4. метафори, метонімії, прислів'я, пов'язані з концептом; 5. індивідуальне осмислення концепту (предмети, явища) [23, с. 115].

В. Кононенко вважає, що концепт – "це не хаотичне нагромадження уявлень, значень або смислів і навіть не їхня кон'юнкція, а логічна структура. В основі концепту лежить вихідна, прототипна модель основного значення слова, яке є базою для формування похідних значень. У структурі концепту це відбивається в тому, що в ній є центральна й периферійна зони, причому остання здатна до дивергенції, тобто зумовлює "віддаленість" нових похідних значень від центрального" [13, с. 73]

Дослідниця описує структуру концепту таким чином: "З одного боку, це все, що належить до поняття, з іншого – все, що робить його фактом культури – вихідна форма (етимологія); зведена до основних характеристик

змісту – історія, сучасні асоціації, оцінки тощо". Ядром концепту, за словами В. Кононенко, є ключове слово, смислова домінанта, яка в процесі осмислення "обростає" новими семами, що реалізуються у тексті через мовні одиниці (слово, словосполучення, речення) [13, с. 79].

Існують інші точки зору про структуру концепту, деякі вчені пропонують розглядати культурний концепт як багатовимірну змістовну конструкцію, де виділяються смислова, образна та ціннісна сторони. Смысловий бік концепту – це мовна фіксація концепту, його назви, описи, ознаки, структура, визначення, порівняльна характеристика даного поняття щодо інших груп понять. Щодо образного боку концепту то він наповнений зоровими, слуховими, тактильними, смаковими характеристиками предметів, подій, подій, які у тій чи іншій формі відбиваються у свідомості. Ціннісна сторона концепту вказує на важливість освітнього процесу як для окремої людини, так і для колективу [27, с. 332].

В.Еванс стверджує, що концепти внутрішньо організовані за принципом поля і включають чуттєвий образ, інформаційний зміст та інтерпретативне поле. Чуттєвий образ у складі концепту формується через перцептивно-когнітивні ознаки, які виникають у свідомості носіїв мови, відбиваючи довкілля через органи почуттів. Образні риси створюють метафоричну інтерпретацію предметів і явищ. Структура концепту визначається когнітивними класифікаторами та об'єднується з когнітивними ознаками, які відрізняються за ступенем яскравості у свідомості [20, с. 856].

Аналізуючи дослідження інших учених щодо структурування концепту, М. Полюжин зазначає, що більшість із них підтримують ідею поділу на дві частини – ядро та периферію, хоча інтерпретують їх по-різному. Для одних, ядро це чуттєвий образ концепту, а периферія стосується його абстрактного значення. Інші, навпаки, вважають, що ядро відтворює словникове значення з його етимологією, тоді як периферія складається з додаткових, конотативних значень [17].

Ядро концепту містить кодувальний образ і низку когнітивних пластів та сегментів із когнітивними пластами, периферія, на відміну від ядра, складається з інтерпретаційного поля. Дослідження повинно охоплювати як ядро, так і периферію, оскільки їхній статус і роль у структурі свідомості та процесах мислення відрізняються [26].

На периферії концепту розташовується "інтерпретаційне поле", яке включає різні оцінки та трактування ознак концепту носіями мови. Ці оцінки проявляються у використанні прислів'їв, афоризмів, крилатих виразів та інших висловів, що відображають інтерпретацію окремих концептуальних ознак. За словами сучасних дослідників, концепт відрізняється від поняття тим, що має пласти замість семем у лексемах, зміст замість семантики, компоненти у вигляді концептуальних ознак замість компонентів значення (сем), і є глобальним, але не так строго структурованим, як словесна або фраземна семантика [26].

Його всепроникаючий характер пояснюється активною роллю у процесі мислення людини. Концепт функціонує як цілісна система, яка повністю реалізується у мовленні та взаємодіє з іншими концептами, спираючись на них. Хоча типи концептів можуть значно відрізнятися за змістом і структурою, кожен з них має базовий шар у вигляді конкретного чуттєвого образу. Наприклад, у випадку з концептом АВТОБУС його ознаками можуть бути застарілий випуск, тремтіння, часті поломки під час руху, жовтий колір; у випадку з концептом МИСТЕЦТВО – гра, ритуальний спів, картини; у випадку з концептом РЕЛІГІЯ – церква, обряд, конфесія, священник, парафіяни. Цей образ інтегрується в систему символів для передачі, обробки та збереження інформації, що робить його своєрідним кодом для мисленнєвих операцій [26].

Як стверджує М. Полюжин, якщо розглядати концепт у формі ягоди, то базовим чуттєвим образом завжди буде його кісточка. Цей базовий образ може відтворювати суть концепту, особливо коли він відображає конкретні відчуття, уявлення або ментальні процеси людей з обмеженими можливостями. У складніших концептах додаткові когнітивні ознаки нашаровуються на базовий образ, утворюючи так звану "м'якоть плода". Через різноманітність цих ознак

концепти можуть формувати автономні та більш абстрактні пласти, що накладаються на базовий шар. Ці пласти називаються когнітивними, оскільки вони відображають результати пізнання людиною навколишнього світу, тобто її когнітивні процеси. Когнітивні пласти формуються на основі концептуальних ознак. Сукупність базового шару та додаткових ознак і когнітивних пластів складає обсяг концепту. Хоча деякі концепти можуть мати обмежену кількість когнітивних нашарувань, базовий когнітивний шар з чуттєво-образним ядром присутній у кожному концепті; інакше концепт не може бути універсально відтворений у мисленні як окрема одиниця та не може функціонувати як мисленнєва одиниця. На думку М. Полюжина це дозволяє стверджувати про існування трьох структурних типів концептів: однорівневих, багаторівневих і сегментних [26].

Однорівневий концепт – це фактично базовий пласт, який включає чуттєві образи, наприклад, жовтий, червоний, солодкий, а також предметні уявлення, такі як ложка, чашка, тарілка. Ці концепти переважно характерні для свідомості дітей та осіб з обмеженим інтелектуальним розвитком. У свідомості більшості людей концепти набувають складнішого характеру [26].

Багаторівневий концепт складається з кількох когнітивних пластів, які відрізняються за рівнем абстракції та поступово нашаровуються на базовий пласт. Наприклад, концепт **ГРАМОТНІСТЬ** може мати таку структуру:

- 1) уміння читати та писати;
- 2) уміння добре, правильно та виразно читати та писати;
- 3) уміння ефективно спілкуватися згідно з загальноприйнятими нормами і правилами комунікації (грамотна розмова, аргументація, виступи тощо);
- 4) уміння якісно і професійно виконувати певну діяльність відповідно до норм і правил, включаючи дотримання орфографічних та пунктуаційних правил (наприклад, креслення, твори, плани роботи тощо);
- 5) уміння добре розбиратися в певній галузі знань (грамотний спеціаліст, інженер, керівник) [26].

У сегментному концепті базовий чуттєвий шар оточений кількома рівноправними сегментами, які відрізняються за ступенем абстракції. Для ілюстрації можна розглянути концепт ТОЛЕРАНТНІСТЬ. Його чуттєвим ядром є уявлення про спокійну, ввічливу, незворушну людину, яке створює кодувальний образ, що є одиницею універсального предметного коду. Базовий шар містить когнітивні ознаки *терпимість* і *стриманість*, які нашаровуються на основний кодувальний образ і разом з ним формують базовий шар концепту. Сегментами базового шару можуть бути:

1) наукова толерантність – здатність з розумінням ставитися до інших поглядів у науці, допускати існування різних теорій і течій у межах однієї галузі знань або наукового напрямку;

2) побутова толерантність – терпиме ставлення до поведінки, думок і висловлювань людей у найближчому оточенні, що проявляється у міжособистісних стосунках;

3) педагогічна толерантність – здатність виважено реагувати на негативні прояви в поведінці дітей для їх подальшого усунення;

4) адміністративна толерантність – уміння керувати без невиправданого тиску на підлеглих, визнавати власні помилки та упущення, готовність пробачати похибки з боку підлеглих;

5) релігійна толерантність – терпимість до представників інших конфесій і повага до чужих релігійних переконань;

6) етнічна толерантність – шанобливе й терпиме ставлення до людей інших національностей і рас;

7) спортивна толерантність – неупереджене ставлення до інших спортивних команд та їхніх уболівальників;

8) музична толерантність – шанобливе ставлення до різних музичних стилів і їхніх прихильників, повага до тих, кому подобається інша музика;

9) медична толерантність – фізіологічна витривалість пацієнта до застосування певних препаратів, переносимість ліків;

10) екологічна толерантність – здатність живих істот переносити зміни в довкіллі [26].

Спираючись на класифікацію, розроблену М. Полюжиним, можемо віднести досліджуваний нами концепт БІЖЕНЕЦЬ до сегментного, оскільки існують різні типи біженців. Усі типи поєднують ядерні лексеми на позначення дій, тобто *втеча*, та наслідків, до прикладу *втрата дому*, проте відрізняються лексеми на позначення причин, хоча є одна спільна – *несприятливі умови для проживання*. Розгляньмо наступні типи:

1) політичні біженці – ті, хто був змушений залишити свою країну через політичні переслідування, репресії, або ж через несприятливі політичні умови, які загрожують їхньому життю та свободі;

2) військові біженці – люди, які втекли зі своєї країни через збройні конфлікти, війни або насильницькі дії. Причинами можуть бути внутрішні конфлікти або міжнародні війни;

3) екологічні біженці – особи, які покинули свої домівки через природні катастрофи, зміни клімату, екологічні катастрофи або стихійні лиха, такі як повені, землетруси, посухи тощо;

4) економічні біженці – люди, які покинули свою країну в пошуках кращих економічних умов, роботи або засобів до існування через економічні труднощі, бідність або відсутність можливостей у рідній країні;

5) етнічні та релігійні біженці – ті, хто зазнає переслідувань через свою етнічну приналежність, релігійні переконання або культурну ідентичність. Вони можуть бути жертвами дискримінації, насильства або геноциду;

6) соціальні біженці – люди, які втекли через соціальні проблеми, такі як гендерна нерівність, домашнє насильство, сексуальна орієнтація або інші соціальні чинники, що становлять загрозу їхньому благополуччю.

У роботі ми приділили основну увагу інтеграції та адаптації біженців з України в іноземному середовищі, адже цей аспект особливо актуальний у контексті збройного конфлікту, який триває. Це дослідження є важливим через масштабність гуманітарної кризи, викликаної війною, яка змушує мільйони

людей залишати свої домівки. Військові біженці з України мають значний вплив на багато країн, особливо в Європі, де їх інтеграція та підтримка є нагальними питаннями. Окрім того, такі біженці стикаються з численними викликами, включаючи втрату дому, психологічні травми та соціальну адаптацію. У своїй роботі ми досліджуємо концепт БІЖЕНЕЦЬ, аналізуючи, як мова відображає ці складні процеси та впливає на сприйняття біженців.

О. Воробйова виділяє наступні досягнення концептології в українському науковому просторі: визначення концепту, його типологія та функції; встановлення різниці між концептом і поняттям [3, с. 21].

З точки зору лінгвокогнітивного підходу, ставлення до концепту пов'язане зі словесними засобами вираження. Мова сама по собі не створює нові поняття, але служить засобом їх передачі в процесі мовлення. Кожна людина створює власні концепти, які вона може вербалізувати під час розмови за допомогою мовних засобів. Концепт у мові виражається словами, словосполученнями, реченнями та цілими текстами, що формулюють цей концепт. При виборі дієслівної форми мовний суб'єкт покладається на свій лексикон і особистий сенс. Розуміння концепту як активної одиниці мислення є способом і результатом кількісної оцінки та категоризації знань, оскільки об'єктом є ментальна сутність, формування якої визначається формою абстракції, а її модель конкретизується концептом, що не лише описує об'єкт, але й створює його [42, с. 368].

Через існування різних підходів до визначення терміну "концепт", ускладнюється і тема його вербалізації. Деякі науковці вважають, що концепт має невербальну природу і не має мовної форми, тоді як інші стверджують, що він повністю вербалізується, тобто думки переходять у словесну форму [24, с. 120].

Існує також думка, що лише певна частина інформації має мовну форму, а решта репрезентується у формі образів і зображень у нашій свідомості [7, с. 20].

Отже, концепт часто розглядається як частково вербалізований феномен. За визначенням Тлумачного словника української мови, "вербалізація – це

словесне описання переживань, почуттів, думок, поведінки. Вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу дієслів" [32].

Термін "вербалізація" широко використовується як у соціальному, так і в конкретно лінгвістичному контексті. У науках, таких як лінгвокогнітологія і лінгвокультурологія, цей термін означає передачу концепту або його часткового значення через мовні засоби [14, с. 408].

В цілому, концепти в мові представлені лексемами, наприклад, словами-репрезентативами та їхніми синонімами. Безпосередньою номінацією концепту є його ключове слово. Як зазначає О. Кагановська, "до номінативного поля концепту входять прямі й похідні (переносні) номінації, однокореневі слова та частини різних мов, пов'язані з основними номінаціями, контекстуальні синоніми, оказіональні індивідуально-авторські номінації, стійкі сполуки, синонімічні ключовому слову, фразеологізми, паремії, метафоричні номінації, стійкі порівняння, вільні словосполучення, асоціати, словникові та енциклопедичні дефініції, тематичні, публіцистичні, художні тексти, сукупність текстів" [11, с. 44].

Згідно з О. Селівановою, номінації можуть бути як синтаксичними, так і фразеологічними, і деякі концепти мають схильність до ад'єктивної форми вираження, хоча зазвичай вони номінуються іменниковим способом [30, с. 712].

Узагальнюючи підходи до визначення поняття "концепт" у сучасній лінгвістиці, можна зробити висновок, що концепт є комплексним ментальним утворенням, яке ґрунтується на багатоманітності смислів у мовознавстві та використовується в процесі когнітивної (пізнавальної) діяльності людини. Концепт містить інформацію про загальноприйняті уявлення про світ, людину або їх окремі аспекти, що сформовані на підставі накопиченого індивідуального досвіду сприйняття однотипних явищ, який у результаті поширення за допомогою мовних засобів набуває колективного (масового) характеру.

Різні визначення терміну "концепт" дають змогу виділити наступні його інваріантні ознаки, суттєві для аналізу:

- 1) це мінімальна одиниця людського досвіду у його ідеальному виявленні, що вербалізується за допомогою слова і має польову структуру;
- 2) це основна одиниця обробки, зберігання та передачі знань;
- 3) концепт має рухомі межі та конкретні функції;
- 4) концепт є соціальним явищем, його асоціативне поле зумовлює його прагматику;
- 5) це основний осередок культури.

Отже, концепти зображують світ у мозку людини, утворюючи при цьому концептуальну систему, а мовні знаки кодують у слові зміст цієї системи. Концепт – це відносно впорядкована одиниця мислення або пам'яті, що надає комплексну та всебічну інформацію про той чи інший предмет або явище та сприйняття цієї інформації суспільством. У концептів є структура, яка складається із ядра та периферії, які можна прирівняти до ягоди, де кісточка – ядро, а периферія – м'якоть. Концепти знаходять своє відображення у мові та актуалізуються за допомогою слів, речень, текстів тощо.

1.2. Поняття концептуальної метафори в сучасній лінгвістиці

Метафора як стилістичне явище завжди викликала інтерес у вчених. Спочатку термін "метафора" з'явився у риторичі для позначення образних висловлювань і естетичної мови. Давньогрецький філософ Аристотель у своїй "Поетиці" вперше виклав основи теорії метафори, визначивши її як спосіб переосмислення значення слова через схожість [17, с. 3]. Але значний прорив у розумінні метафори стався лише у XX столітті.

Вивчення метафори в кінці XX – на початку XXI століття розширилося завдяки впровадженню когнітивно-дискурсивної парадигми у сучасній лінгвістиці. Лінгвісти тепер розглядають метафору як складне і багатоаспектне явище в різних контекстах: логіко-філософському, семіотичному, семантичному, стилістичному та ономазіологічному (М. Блек, Е. Кассіер, Дж. Мідлер, Р. Якобсон).

Когнітивні дослідження механізмів метафоричної концептуалізації змусили переглянути традиційне уявлення про світ як жорстко детерміновану систему. Натомість, світ стали бачити як динамічну систему подій, явищ і властивостей, які розгортаються навколо людини, "поглинаючи" елементарні сутності [38, с. 423].

Когнітивний підхід до аналізу метафори зосереджується на її ментальному аспекті (онтологічному характері) та пізнавальному потенціалі (епістемологічному аспекті). Е. МакКормак у своїй праці "Когнітивна теорія метафори" розглядає метафору як інструмент пізнання [33, с. 2].

Метафора народжується завдяки творчому процесу, і є виразною характеристикою мовлення. Ця особливість робить метафору унікальною серед мовних засобів, адже комунікація завжди включає взаємодію явної думки та тієї, що виникає із контексту мовлення. Основна відмінність полягає в інтенсивності цього розриву: метафора збільшує його, застосовуючи не лише звичні мовні механізми, а й несемантичні ресурси. Утім, створення метафор не піддається стандартизованим правилам, адже вони не мають жорсткого визначення чи фіксованого значення [17, с. 145].

Метафоричне мовлення суттєво відрізняється від буквального, проте не стає менш зрозумілим, темним або менш практичним. Воно залишається здатним відобразити істинність чи помилковість висловлювань. Метафора не лише збагачує мовлення, але й сприяє інтелектуальному прогресу, замінюючи старі категорії новими, що дозволяє інакше осмислювати факти та пропонувати нові підходи до розуміння проблем [25, с. 243].

Сучасні дослідження в межах когнітивної теорії метафори виникли через потребу у вивченні практичного мовлення та взаємозв'язків із мисленням, пізнанням і свідомістю, зокрема з концептуальними системами [2, с. 54].

Ці дослідження спрямовані на аналіз функціонування метафоричних моделей як специфічного виду "дискурсивних практик". Серед існуючих теорій метафори найбільш визнаною в сучасній науці є концептуальна (когнітивна) теорія метафори [11, с. 32].

Джордж Лакофф і Марк Джонсон, відомі когнітивні лінгвісти, у своїй впливовій праці "Metaphors we live by" зазначають: "Концепти керують нашим мисленням, вони структурують наші відчуття, поведінку, ставлення до інших. Таким чином, концептуальна система має центральне значення у визначенні реалій нашого повсякденного життя. Якщо припустити, що концептуальна система значною мірою є метафоричною, то спосіб нашого мислення, здобуття знань і дії в повсякденному житті безпосередньо пов'язані з метафорою" [39, с. 25].

Крім того, як зазначає Ю. Купчишина "метафоричні образи, що втілюються у словесній тканині художніх текстів, дозволяють виявити ціннісні орієнтири авторів, особливості ментального осмислення тих чи інших понять та бачення навколишнього світу в цілому" [18, с. 122].

Концептуальна метафора (далі – КМ) та способи її вербалізації нерозривно пов'язані з концептом і теорією концептуального аналізу. Вона є частим об'єктом досліджень як українських, так і зарубіжних лінгвістів, адже охоплює широкий спектр знань. Переклад КМ на українську мову є складним завданням, оскільки перекладачі повинні враховувати не лише лінгвістичні, а й когнітивні та інші аспекти. Ця тематика висвітлювалася у працях таких дослідників, як О. Воробйова, З. Ковечеш, М. Нікітін, О. Ємець, Ю. Купчишина, а також, зокрема, Дж. Лакоффа та М. Джонсона.

Дж. Лакофф і М. Джонсон зробили значний внесок у розвиток досліджень КМ, започаткувавши теорію концептуальної метафори, яка стала основою багатьох наукових праць. Вони визначили КМ як "використання знака однієї концептуальної сфери для позначення знака іншої, що є частиною повсякденного мовлення та мислення людини, а не лише художнього дискурсу, і керується досвідом, набутим у процесі спільної діяльності етносу" [39, с. 87].

Українська дослідниця О. Воробйова пропонує таке трактування: "Концептуальна метафора – це форма концептуалізації, що співвідноситься не з окремими об'єктами, а зі складними мисленнєвими просторами (ділянками чуттєвого або соціального досвіду). Ці простори, своєю чергою, співвідносяться

через метафору з більш простими чи конкретними, які не піддаються безпосередньому спостереженню. Це здійснюється через перенесення характеристик концептуалізації спостережуваного простору (source domain) на простір, що не піддається прямому спостереженню (target domain)" [2, с. 54].

Концептуальна метафора (КМ) є не лише вираженням багатовікового досвіду суспільства чи індивідуального авторського бачення. Завдяки взаємодії різних концептосфер, вона руйнує традиційний опис явищ або ситуацій, створюючи нові мовні об'єкти [30, с. 269].

Базові КМ сприяють розумінню складних абстрактних явищ через фізичний досвід суспільства. Як пояснює О. Воробйова, за принципом "висвітлення/затемнення" (highlighting/hiding or shadowing), ми зосереджуємо увагу на одному аспекті концепту, залишаючи поза увагою інші, несумісні з ним [2, с. 53].

О. Ємець зазначає, що КМ в оригінальному та перекладеному текстах може бути відтворена не лише через лінгвістичні метафори або інші тропи. Концепт може бути виражений також за допомогою неметафоричних лексичних одиниць [10].

Як до прикладу в поезії "In Memory of William Butler Yeats" Вістана Г'ю Одена:

He disappeared in the dead of winter:

The brooks were almost frozen, the airports deserted,

And snow disfigured the public statues [...];

The day of his death was a dark cold day.

Отже, за допомогою лексем із семантичного поля зима (*winter; frozen; snow; cold day*) вербалізується концепт СМЕРТЬ ПОЕТА, який, у свою, чергу переходить у концептуальну модель СМЕРТЬ – ЦЕ ЗИМА, DEATH IS WINTER. У тексті вірша спостерігається перевага лексики із негативною конотацією, а лексичні одиниці *death, dying, death* допомагають вербалізувати ключовий концепт та інтенсифікують його значення. Неможливо не помітити наявність

стилістичного засобу алітерації звуку [d] в оригінальному фрагменті, оскільки це допомагає семантично зв'язати лексеми із негативним значенням:

*Він відійшов у безгоміння зимове;
летовища майже обезлюдніли;
пам'ятники [...] стали безформними брилами*

Перекладач Максим Стріха врахував усі особливості оригінального тексту і талановито відтворив КМ, використавши два прийоми, серед яких звуковий повтор літери [д]:

День його смерті був темним, холодним днем.

Крім того, перекладач підібрав лексеми із негативним префіксом *без-*, надмірність яких лише підсилює трагедійний ефект смерті [10, с. 197-203].

В свою чергу, концептуальні метафори поділяються на три категорії: орієнтаційна, онтологічна та структурна.

1. *Orientational Metaphor* (орієнтаційна метафора). Як зазначають лінгвісти Дж. Лакофф та М. Джонсон [39] "орієнтаційні метафори переважно пов'язані безпосередньо з орієнтацією в просторі, до прикладу "верх – вниз", "всередині – зовні", "передня сторона – задня сторона", "на поверхні – з поверхні".

Автори теорії пояснюють виникнення згаданих типів просторових відносин тим, що кожній людині є властивим тіло конкретної форми, яке взаємодіє з матеріальним світом, який нас оточує, тобто в орієнтаційних метафорах переважають концепти, які позначають орієнтацію в просторі, до прикладу концептуальна метафора *HAPPY IS UP – ЩАСТЯ ВІДПОВІДАЄ ВЕРХУ*, заснована на культурному та, в першу чергу, фізичному досвіді людини".

Автори роботи з когнітивної лінгвістики "Метафори, якими ми живемо" надають у своїй праці приклади орієнтаційних метафор на основі протиставлень, до прикладу: "HAPPY IS UP; SAD IS DOWN – щастя відповідає – верху; сум – низу: *I'm feeling up.* – я в піднесеному настрої; *you're in high spirits.* – ви в хорошому настрої; *I'm feeling down.* – я засмучений; *he's really low these days.* – він зараз дійсно засмучений" [39, с. 35-36].

2. Ontological metaphor (онтологічна метафора). Наступним типом концептуальної метафори, який є другим по вживаності після орієнтаційних метафор, є онтологічна метафора, яка являє собою "образне порівняння, що використовується для позначення абстрактних понять в значенні більш конкретних. Онтологічні метафори актуалізуються у різних ситуаціях, і різноманітні види метафор відображають різні цілі".

Яскравим прикладом онтологічних метафор автори праці "Метафори, якими ми живемо" обрали конкретний досвід людини, який ми віднесемо до явища підвищення цін, який метафорично можна представити за допомогою лексеми *інфляція – inflation: INFLATION IS AN ENTITY, ІНФЛЯЦІЯ – ЦЕ СУТНІСТЬ; inflation is lowering our standard of living. – інфляція знижує наш рівень життя; inflation is backing us into a corner. – інфляція заганяє нас в кут.* Таким чином, ми посилаємось на конкретний досвід людини, який і є основою онтологічної метафори [39, с. 49-50].

3. Structural metaphor (структурна метафора). Останнім, і на нашу думку, найпоширенішим типом концептуальних метафор є структурна метафора, яка являє собою "метафоричну систему, в якій одне складне, як правило, абстрактне поняття представлено з точки зору якоїсь іншої конкретніше вираженої концепції. Джерела структурних метафор, так само як орієнтаційних та онтологічних, лежать в систематичних кореляціях між явищами, фіксованими в нашому досвіді та пам'яті", дають визначення структурній метафорі Лакофф та Джонсон. Отже, для того, аби визначити, як саме метафоричні вирази, які ми використовуємо у нашому повсякденному мовленні, впливають на систему метафоричних понять, Дж. Лакофф та М. Джонсон, розглядають концептуальну модель TIME IS MONEY, ЧАС – ЦЕ ГРОШІ саме в тому варіанті, у якому він представлений у сучасному англomовному просторі: *you're wasting my time. – ти витрачаєш мій час; I don't have the time to give you. – у мене немає часу для тебе; how do you spend your time these days? – як ти провів час?* [39, с. 28-29].

Концептуальна метафора, як природне явище мови, виконує низку важливих когнітивних і комунікативних функцій. Когнітивна функція сприяє

формуванню та поясненню концептів у свідомості людини, у той час як комунікативна функція забезпечує актуалізацію існуючого концепту та акцентування певних його аспектів у мовленнєво-мисленнєвому процесі [39].

Різноманітність сучасних досліджень концептуальної метафори свідчить не лише про незгасаючий інтерес до цієї теми, але й про зростаючу популярність теорії, запропонованої Дж. Лакоффом і М. Джонсоном. Їхні напрацювання підтверджують, що концептуальні метафори охоплюють усі аспекти людського досвіду й мають потужний когнітивний потенціал, що знаходить відображення в численних дослідженнях, присвячених різним сферам людської діяльності [39, с. 245].

1.3. Лексичні та юридичні аспекти визначення концепту БІЖЕНЕЦЬ

Когнітивно-прагматичне підґрунтя концепту БІЖЕНЕЦЬ закладено міжнародними і національними законодавчими документами. Юридична термінологія на позначення статусу біженця є специфічним шаром професійної лексики, в якому поєднується опис соціального процесу з юридичними наслідками.

Концепт БІЖЕНЕЦЬ має своє когнітивно-прагматичне підґрунтя, що базується на міжнародних і національних законодавчих актах. Юридична термінологія, що використовується для позначення статусу біженця, є специфічною професійною лексикою, яка поєднує опис соціальних процесів із юридичними наслідками.

Тлумачний словник української мови надає такі визначення лексемі *біженці*: "1. Люди, що залишають місце свого проживання під час війни або стихійного лиха. 2. Люди, які внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками расової, національної належності тощо залишають місце свого проживання" [43, с. 80]. Обидва визначення підкреслюють, що біженець – це людина, яка змушена залишити місце свого проживання проти своєї волі. Етимологічний аналіз показує, що ця лексична

одиниця має слов'янське походження: *біженець* – *втікач*; від ст. сл. *бажати* – *втікати*. *Біжелец* – *біглец*, *бігун* [45, с. 139].

У 2009 році в Словнику цивільного права з'явилося нове визначення терміна "біженець", яке уточнює його юридичний статус та деталі: "особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань" [44, с. 29-30].

Більш загальне визначення даному терміну було дано словником юридичних термінів 2018 року: "особи, що покинули країну, в якій вони постійно проживали (найчастіше країну свого громадянства чи підданства), в результаті переслідувань, військових дій чи інших надзвичайних обставин" [46, с. 10].

У двох останніх визначеннях особлива увага приділяється структурному елементу правового статусу особи, зокрема її громадянству та підданству. Саме цей аспект значення лексеми "біженець" визначає його належність до юридичного дискурсу.

Термін *біженець* охоплює широкий спектр правовідносин. З юридичної точки зору, біженцем вважається особа, яка відповідає двом ключовим критеріям: 1) причини – обґрунтовані побоювання та переслідування на підставі таких факторів, як раса, релігія, національність, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання; 2) наслідки – покинула країну свого постійного проживання або громадянства, перебуває за її межами та не може повернутися через страх стати жертвою переслідувань.

З часом концепт БІЖЕНЕЦЬ зазнає певних змін, що безпосередньо пов'язано з розвитком кризи біженців. Розгляньмо визначення, які стосуються

біженців і подані в офіційних документах.

Женевська конвенція слугує основою для створення національних нормативних актів, що регулюють питання біженства. У Конвенції про статус біженців 1951 року термін біженець визначається як будь-яка особа, яка "...внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або яка, не маючи певного громадянства та перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання внаслідок зазначених подій, не може повернутися до неї або не бажає повернутися внаслідок таких побоювань" [35].

На сайті Управління Верховного комісара ООН у справах біженців представлено такі англійські лексичні одиниці, що вербалізують концепт REFUGEE:

Біженець – це людина, яка була змушена покинути свою країну через переслідування, війну або насильство. Біженець має обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, політичних переконань або приналежності до певної соціальної групи;

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – це людина, яка була змушена покинути свій дім з тієї ж причини, що і біженець, але залишається у своїй країні і не перетинає міжнародний кордон. На відміну від біженців, ВПО не захищені міжнародним правом і не мають права на отримання багатьох видів допомоги;

Репатріант – це біженець, який повернувся на батьківщину. Більшість біженців вважають за краще повертатися додому, як тільки стає безпечно, після завершення конфлікту, коли країна відновлюється;

Особа без громадянства – це людина, яка не є громадянином жодної країни. Особа може стати особою без громадянства з різних причин, включаючи суверенні, правові, технічні або адміністративні рішення;

Шукачі притулку тікають зі своєї країни і шукають притулку в іншій країні,

вони звертаються з проханням про надання притулку – права бути визнаним біженцем і отримати правовий захист і матеріальну допомогу [41].

Синоніми лексеми *refugee* також виконують роль вербалізаторів досліджуваного концепту. В Оксфордському тезаурусі подано синонімічний ряд, де *refugee* є домінантою: *refugee, immigrant, migrant, expatriate, exile, emigrant, asylum seeker, evacuee* [52, с. 626].

Як вважають укладачі словника, дані лексеми поділяють спільні риси *somebody who has left the place where they lived and is going or has gone to find a new place to live or stay* [52, с. 626] – *особа, яка залишила місце свого проживання та їде шукати нове місце для проживання чи перебування*. Хоча більшість одиниць синонімічного ряду є тематично подібними або виконують роль аналогів головної лексеми, вони не є взаємно повними синонімами.

Ключовими ознаками поняття *біженець* з правової точки зору є визнання цього статусу особою, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, релігії, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань опинилася поза межами своєї країни і не може або не хоче скористатися захистом цієї країни через ці побоювання. Крім того, особа без громадянства, перебуваючи за межами попереднього місця проживання, не може або не бажає повернутися туди через аналогічні побоювання.

Після аналізу поданих дефініцій та синонімічних рядів можна зробити висновок, що основними вербалізаторами концепту REFUGEE є лексеми *refugee, asylum seeker, displaced person*. Головною концептуальною ознакою цього концепту є *необхідність переселення та пошук нового місця для проживання*.

Аналіз визначень терміна *біженець* в офіційних документах ООН показує, що концепт REFUGEE з часом отримує нові концептуальні ознаки через розвиток світових подій. Традиційними ознаками є: *перебування за межами країни свого громадянства; побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи*

політичних переконань; неможливість або небажання повернутися до попереднього місця проживання (як вказано в Конвенції 1951 року).

Визначення правового статусу біженця ґрунтується на кількох ключових критеріях: 1) наявність обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань або обмежень своїх прав, свобод та інтересів через належність до певної раси, релігії, національності, громадянства (підданства), соціальної групи або політичних переконань; 2) перебування особи за межами країни свого громадянства, відсутність можливості або бажання отримати захист цієї країни через зазначені побоювання, або відсутність громадянства та неможливість чи небажання повернутися до колишнього місця проживання з тих самих причин; 3) наявність відповідних актів міжнародного або національного законодавства, які регулюють статус біженця на території, де особа перебуває. Зміст концепту БІЖЕНЕЦЬ також включає соціально-політичні, етнокультурні, економічні та культурологічні аспекти.

1.4. Принципи відтворення концептуальних моделей у перекладі

Останнім часом у гуманітарних науках, таких як філософія, лінгвістика, психологія, та культурологія, активно застосовують метод концептуального аналізу. Цей метод включає різні підходи, вибір яких залежить від специфіки концепту, мети та завдань дослідження.

Українська лінгвістка М. Скаб зазначає, що методика концептуального аналізу є одним із найефективніших способів дослідження концептів. Вона дозволяє ґрунтовно вивчити всі значення слова, включно з конотативно-оцінними відтінками, простежити його походження та проаналізувати семантичний простір слова-концепту [31, с. 273–278].

Метод концептуального аналізу, хоча й пов'язаний із семантичним аналізом, має свої особливості. На думку дослідників, ефективний аналіз концепту вимагає врахування дефініційного підходу, особистого й етнічного досвіду, асоціативних методів, а також культурно-національного контексту. Це

вказує на необхідність виходу за межі суто лінгвістичного аналізу, враховуючи ширший спектр чинників, які впливають на інтерпретацію концепту [16, с. 41–52].

Мовознавиця А. Коцова наголошує на важливості розрізнення концептуального й семантичного аналізу в дослідженнях художніх текстів. Семантичний аналіз характеризується "знаковою репрезентацією, лінійністю, пояснювальним підходом щодо слова". Водночас концептуальний аналіз має "ментальну абстрагованість, специфічність, реляційність і спрямованість на сферу знань" [15, с. 122–126].

Концептуальний аналіз має на меті вербалізацію знань, що виявляються у конкретних структурах, спрямовуючи дослідження від знань до знаків. Натомість семантичний аналіз рухається в протилежному напрямку: від знаків до знань. Концептуальний аналіз має ширшу джерельну базу, залучаючи такі джерела, як усна народна творчість (прислів'я, приказки, афоризми), тоді як семантичний аналіз зосереджується на дефініціях лексем, враховуючи багатозначність, омонімію, синонімію, антонімію та їх зв'язки з іншими лексемами [15, с. 122–126].

Концептуальний аналіз полягає у виявленні змісту й структури концепту, побудові концептуальної моделі та визначенні особливостей її вербалізації. На думку А. Гаврилюк, у перекладознавстві цей метод спрямований на опис способів вербалізації концептів у певному дискурсі та виявлення їхньої структури для перевербалізації цільовою мовою [4, с. 19–21].

Елементи концептуального аналізу широко представлені у працях таких науковців, як В. Ніконова, Л. Белехова, В. Маслова, А. Науменко, М. Лук'янченко, О. Ємець та ін. Зокрема, методологія, розроблена В. Масловою, є однією з найпослідовніших і включає п'ять основних етапів:

- 1) Визначення контексту, до якого належить концепт.
- 2) Аналіз лексикографічного визначення.
- 3) Вивчення етимології лексичної одиниці.
- 4) Аналіз концепту у різних контекстах (художньому, історичному, філософському

тощо). 5) Дослідження асоціацій, пов'язаних із лексемою, яка позначає концепт [22, с. 389].

Проте, як зазначають дослідники, вивчення етимології не завжди є обов'язковим, оскільки лексеми, що вербалізують концепт, сприймаються через призму індивідуального життєвого досвіду, емоцій і переживань [5, с. 14–19].

На основі концептуального аналізу тексту "вибудовується концептуальний підхід до перекладу, який полягає у визначенні текстових концептів і осягненні головного концепту твору як головної передумови перекладу; при такому підході зберігається авторський концепт твору", зазначає М. Лук'яненко [21, с. 4]. Наступна методологія, до якої ми звертаємось у нашій роботі, розроблена О. Ємцем [10], та включає схожі характеристики до попередньо запропонованими етапами аналізу, однак дещо є більш деталізованою та науково-обґрунтованою. Отже, ця методологія включає кілька етапів.

Перший етап полягає у визначенні основного концепту (концептів) твору та враховує жанрові особливості кожного тексту. До прикладу, у відомій поезії Н. Уеста "Autumn" актуалізується концепт NATURE/ПРИРОДА:

*Autumn comes
And trees are shedding their leaves
And Mother Nature blushes
Before disrobing.*

За допомогою розгорнутої метафори *Mother Nature – blushes – disrobing*, у вірші реалізується КМ NATURE IS A WOMAN, а вираз *autumn comes* постає у тексті стертою метафорою та компонентом структурної метафори ЧАС – ЦЕ РУХОМИЙ ОБ'ЄКТ (TIME IS A MOVING OBJECT).

Другий етап концептуального аналізу дещо відрізняється від етапів, які містяться в інших методологіях. Потрібно враховувати, що концепт завжди охоплює кілька аспектів у будь-якому художньому тексті.

До прикладу, на початку відомої казки "The Star-Child", написаної О. Вайлдом, вербалізується концепт NATURE (уособлення природи із живою

істотою), а також мікроконцепт WINTER, де холодна пора року постає в подібі Крижаного Короля:

Once upon a time two poor Woodcutters were making their way home through a great pine-forest. It was winter, and a night of bitter cold... And when they came to the Mountain-Torrent she was hanging motionless in air, for the Ice-King kissed her.

Таким чином, другий етап концептуального аналізу передбачає визначення ключової (ключових) КМ досліджуваного художнього твору як складових одиниць загального концепту або кількох, а також у визначенні стилістичних та лексичних засобів, які допомагають вербалізувати ту чи іншу КМ. Другий етап є стратегічно важливим, оскільки від нього залежить якість та точність перекладу фрагменту тексту чи цілого тексту. Отже, цей етап концептуального аналізу передуює перекладацькому аналізу цільового тексту.

Третій етап є наймасштабнішим, оскільки він передбачає переклад тексту, спочатку дослівний, а потім із відтворенням рими поезії, якщо виконується концептуальний аналіз віршованого тексту, або ритму та синтаксису прозового тексту. Для того, щоб зберегти риму, перекладач звертається до таких прийомів, які заміна тропа або лексична заміна. Розглянемо переклад поезії Р. Бернса, в якій Микола Лукаш, відомий український перекладач, змінив порівняння метафорою:

O my Luve's like a red, red rose / That's newly sprung in June...

Моя любов – рожевий квіт / В весінньому саду...

Перекладацькі прийоми, які Микола Лукаш застосував у розглянутій нами поезій, називають зсувами (shifts), не змінюють значення КМ, а, навпаки, допомагають адаптувати текст для українського читача/слухача, враховуючи усі особливості нашої мови.

Завершальний четвертий етап полягає у порівнянні КМ оригінального та цільового текстів. На цьому етапі перед перекладачем постає завдання визначити ступінь наближеності засобів вербалізації КМ в текстах оригіналу та перекладу та пояснити використання тих чи інших перекладацьких трансформацій та

прийомів. Цей етап допомагає виявити помилки (якщо такі наявні), а також визначити точність та якість перекладу художнього тексту [10, с. 197-203].

Також необхідно звернути увагу на систему концептуального аналізу, яка пропонує три основні методи передачі метафоричних моделей на концептуальному рівні перекладу: 1. переклад зі зміною концептуальної моделі в мові перекладу, який обумовлений відсутністю вихідної моделі в мові перекладу; 2. переклад зі збереженням концептуальної моделі, але іншим концептуальним виразом, де перекладацькі обмеження пов'язані як з концептуальними, так і з внутрішньомовними факторами; 3. переклад зі збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом, коли ми маємо найвищий ступінь формальної близькості між текстами оригіналу та перекладу [5].

1) Переклад зі зміною концептуальної моделі в мові перекладу. Розглянемо наступний приклад, де яскраво зображена заміна КМ: *It was a clear night.* – *Їх огортала ясна ніч.* В перекладі реалізована концептуальна модель ЧАС – ЦЕ ЖИВА ІСТОТА. Метафоризація пов'язана з тим, що у перекладі застосовано прагматичний аспект, відсутній у тексті оригіналу.

Даний спосіб передачі КМ зумовлений відсутністю в мові перекладу компоненту мови оригіналу, або розбіжністю з культурою цільової мови.

2) Переклад зі збереженням концептуальної моделі, але іншим лінгвістичним виразом. Цей спосіб передачі КМ застосовується, коли перекладацькі обмеження пов'язані не лише із концептуальними, а й також із внутрішньомовними чинниками.

That was how Time smelled and looked and sounded. – *Ось який запах, вигляд і голос має Час.* У тексті концептуальна модель ЧАС – ЦЕ ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ вербалізується за допомогою метафор, які перекладені дослівно та з використанням граматичної заміни частин мови. Завдяки прозорості образу та однозначності контексту, перекладач повністю зберіг оригінальний задум письменника.

3) Переклад зі збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом. Коли норма еквівалентності збігається з іншими перекладацькими нормами (включно із прагматичною), досягається найвищий ступінь близькості між оригінальним та цільовим текстом. Розглянемо наступний фрагмент, де спостерігаються усі ступені відповідності:

Oliver has grown broad and holds the two of them (his children) at once. He is a tree, a sheltering boulder. They are birds in a nest. He is a protector of the weak

Олівер виріс широкоплечим чоловіком і зараз тримає одразу двох своїх дітей. Він немов дерево. Вони неначе пташенята у гнізді, він – захисник слабких.

Афоризм *men build houses, women build homes* чудово доповнює цей фрагмент, який виражається через концептуальну метафору БАТЬКО – ЦЕ ОПОРА СІМ'Ї. Вибір цієї метафори підкріплюється вдалою аналогією автора, де батька порівнюють з деревом – *he is a tree*, а дітей – з пташенятами – *they are birds*, де *nest* символізує сімейне гніздо, дім. Переклад цього фрагменту зберігає концептуальну модель та відповідний концептуальний вираз, що дозволяє досягти високого рівня формальної близькості між оригінальним текстом та перекладом [5, с. 16].

Слід зазначити, що збереження концептуальної моделі в перекладі, навіть частково, є показником майстерності перекладача та свідчить про його здатність зрозуміти авторський задум. Однак іноді зміни в концептуальній моделі або застосування певних перекладацьких прийомів зумовлені не тільки вибором перекладача, а й відмінностями в структурах мов оригіналу та перекладу, а також культурними особливостями цільової аудиторії [6, с. 5].

Отже, концептуальний аналіз є інструментом, що дозволяє перекладачеві враховувати всі особливості тексту та оцінювати точність і якість перекладу. Головною метою концептуального аналізу є вивчення змісту та структури концепту, побудова його моделі, а також визначення способів і особливостей її вираження.

Висновки до Розділу 1

Концепт – це багатогранне поняття, що пов'язане з різними соціолінгвістичними та психоаналітичними чинниками, і значною мірою залежить від авторського сприйняття реальності та емоційної системи, яка формується на основі культурно-історичного досвіду поколінь. Таким чином, концепт є одиницею мислення, результатом пізнавальної діяльності та досвіду конкретної особи чи соціальної групи, що містить інформацію про певний предмет чи явище, яке сприймається людиною через органи чуття. Зазвичай концепт досліджується із декількох аспектів: лінгвістичного, когнітивного та культурологічного.

Концепт містить у собі інформацію про загальноприйняті уявлення щодо світу, людини або певних аспектів цих явищ, які формуються на основі індивідуального досвіду сприйняття схожих ситуацій і, завдяки мовному вираженню, стають частиною колективної свідомості. Концепт є результатом взаємодії культурно-історичних факторів, художнього контексту та особистого світогляду автора, зокрема його попереднього досвіду. Структуру концепту можна представити у вигляді ягоди, де ядро концепту – кісточка, а периферія – м'якоть. Основне поняття – ядро концепту – знаходиться в центрі структури, а на периферії залишається все те, що додається культурою, традиціями та особистим досвідом людей.

Концепт може бути виражений за допомогою різних стилістичних і лексико-семантичних засобів, зокрема метафор. Сучасні дослідження концептів призвели до розвитку теорії концептуальної метафори. У визначенні Дж. Лакоффа та М. Джонсона термін "концептуальна метафора" дозволяє розрізнити мовні виразні засоби та когнітивні процеси, що лежать в її основі, тобто розуміння одного явища (або сфери діяльності) в термінах іншого. Дж. Лакофф і М. Джонсон пропонують таку типологію концептуальних метафор, яка класифікує всі існуючі метафори на три основні типи: структурні метафори, де одне поняття структурно впорядковується у термінах іншого; орієнтаційні

метафори, які створюють концепти через просторові поняття та відношення; онтологічні метафори, що розкривають події, дії, емоції, ідеї тощо, як якусь істоту чи субстанцію.

Методологія аналізу концептів, запропонована О. Ємцем, є подібною до підходу, розробленого М. Лук'яченком. Методологія поділяється на чотири етапи. На першому етапі проводиться визначення основного концепту (або концептів). На другому етапі концептуального аналізу визначаються ключові концептуальні метафори тексту, що становлять частину загального концепту (або концептів), і розкриваються лексичні та стилістичні засоби для їх вербалізації. Третій етап полягає в здійсненні традиційного перекладу тексту. На четвертому етапі потрібно оцінити відповідність лексичних та стилістичних засобів, які використовуються для вербалізації концептуальних метафор у текстах оригіналу і перекладу.

Класифікація концептуальних моделей перекладу включає: переклад зі зміною концептуальної моделі в мові перекладу, переклад зі збереженням концептуальної моделі, але іншим лінгвістичним виразом, переклад зі збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом.

Концепт **БІЖЕНЕЦЬ** має багатоаспектний характер, що включає юридичний, соціально-політичний, етнокультурний, економічний та культурологічний аспекти. Однак для повного розуміння цього концепту необхідно враховувати його юридичне трактування. З правової точки зору, основними ознаками статусу *біженець* є наявність обґрунтованих побоювань щодо переслідувань через расову, релігійну, національну приналежність, громадянство, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання, а також перебування за межами країни свого громадянства. У цьому випадку особа не може або не бажає повернутися до країни через ці побоювання, або ж не має громадянства і через це не може повернутися до свого попереднього місця проживання.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БІЖЕНЕЦЬ В АНГЛОМОВНИХ ЗМІ ТА ПРИЙОМИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Наша робота включала аналіз лексичних та стилістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ в сучасних англomовних газетних та публіцистичних газетних текстах. Ми використали сформульовані нами принципи концептуального аналізу при дослідженні цієї тематики. Оскільки лінгвістичний аналіз концепту БІЖЕНЕЦЬ в сучасних англomовних ЗМІ фактично не розглядався, нами було перекладено низку публіцистичних та газетних статей з метою визначення адекватних моделей концептуального перекладу засобів актуалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ.

2.1. Лексичні засоби вербалізації ядра концепту БІЖЕНЕЦЬ та прийоми їх перекладу

З лінгвістичної точки зору всі аспекти концепту БІЖЕНЕЦЬ виявляються через його ядро та периферію. Для того щоб визначити, які ознаки є ядерними, а які периферійними, варто звернути увагу на дефініції іменника **refugee** в англійськомовних тлумачних словниках. Матеріалом для аналізу слугували такі словники, як Cambridge Academic Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Merriam-Webster Dictionary, Oxford Dictionary, Collins Dictionary:

Cambridge Academic Dictionary дає таке визначення: *особа, яка втекла з власної країни з політичних, релігійних, економічних причин або через війну; особа, яка залишає свій дім або країну в пошуках безпеки, особливо під час війни або з політичних чи релігійних причин* [47].

Merriam-Webster Dictionary включає наступну характеристику: *той, хто тікає, особливо особа, яка тікає в іншу країну або державу, щоб уникнути небезпеки або переслідування; особа, яка шукає притулку, особливо та, яка*

залишила свою рідну країну і не бажає або не може повернутися до неї через переслідування або страх переслідування (наприклад, через расу, релігію, приналежність до певної соціальної групи або політичні переконання)[49].

Oxford English Dictionary пропонує наступне визначення: людина, яка була змушена покинути свою країну, щоб уникнути війни, переслідування або стихійного лиха [51].

Collins Dictionary надає таке визначення: біженці – це люди, які були змушені покинути свої домівки або свою країну, через війну, або через свої політичні чи релігійні переконання [48].

Longman Dictionary of Contemporary English пропонує таку характеристику: той, хто був змушений покинути свою країну, особливо під час війни, або з політичних чи релігійних причин [50].

До лінгвістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ можна віднести прямі лексичні номінації, зокрема використання лексеми *refugee* як центрального елемента концепту. Це є найпоширенішим способом вираження концепту БІЖЕНЕЦЬ у англomовному медіадискурсі. Лексема *refugee* вживається як самостійно, так і в складі різноманітних похідних словосполучень. Наприклад:

1) *Biden said his country would take in up to 100,000 Ukrainian refugees and contribute \$1bn to help Europe cope with the influx. (The Economist)*

Байден заявив, що його країна прийме до 100 000 українських біженців і виділить 1 млрд доларів, щоб допомогти Європі впоратися з потоком біженців.

У перекладі слова *influx* використано конкретизацію, оскільки воно є полісемантичним і його переклад зумовлений мікроконтекстом. У перекладі ж використано також додавання *потік біженців*, що конкретизує значення.

2) *There is no huge influx. We take far fewer refugees than other major European countries. (CBS)*

Великого напливу немає. Ми приймаємо набагато менше біженців, ніж інші великі європейські країни.

У перекладі використана перестановка: *There is no huge influx – Великого напливу немає*; та конкретизація дієслова *take*.

3) *At the city's train station a large map in the blue and yellow of the Ukrainian flag shows 20 Polish cities and the times it would take to reach them. The text encourages refugees "not to be afraid" of moving on to smaller cities. (The Economist)*

На залізничному вокзалі міста на великій карті в синьо-жовтих кольорах українського прапора позначено 20 польських міст і час, який знадобиться, щоб дістатися до них. Оголошення заохочує біженців "не боятися" переїжджати до менших міст.

В оригіналі використано метонімію *The text encourages*, яка в перекладі передається за допомогою конкретизації. Також використана заміна частин мови *moving* на *переїжджати*.

4) *Ukrainians already in Germany have higher qualifications than did Syrian refugees, which should help them find work. (The Economist)*

Українці, які вже перебувають у Німеччині, мають вищу кваліфікацію, ніж сирійські біженці, що повинно допомогти їм знайти роботу.

Фраза *than did Syrian refugees* у перекладі передана без допоміжного дієслова, дієслово *did* вилучене.

Загалом лексема *refugee\refugees* українською мовою передається за допомогою еквівалента *біженець\біженці*.

Словосполучення із лексемою *refugee* можуть мати різну структуру:

1) Двокомпонентні іменникові кластери:

Першим за частотою використання є іменниковий кластер **refugee crisis**:

5) *How the Ukrainian refugee crisis will change Europe. (The Economist)*

Як криза біженців з України змінить Європу.

У оригіналі є метафора *Ukrainian refugee crisis will change*, яка передана із збереженням образу. Також у перекладі використана перестановка при перекладі іменникового кластера: оригінальне *Ukrainian refugee crisis* перекладено як *криза біженців з України*.

6) *Planning for the long haul: four months on, the Ukrainian refugee crisis is only just beginning. (The Guardian)*

Планування на довготривалу перспективу: за чотири місяці криза з українськими біженцями лише починається.

7) *The refugee crisis is not about refugees, rather, it is about us. (The Guardian)*

Криза біженців – це не стільки про біженців, скільки про нас самих.

В оригіналі використано паралелізм, який підкреслює контраст: фраза *The refugee crisis is not about refugees* спочатку вводить антитезу: незважаючи на те, що мова йде про кризу біженців, автор стверджує, що сама проблема насправді не пов'язана безпосередньо з ними, а відображає щось глибше – це стосується "нас", тобто британців. Це створює контраст і викликає роздуми про власну відповідальність або роль суспільства в цій ситуації. У перекладі прийом та підсилюється елементом паралелізму через повторення структури *не стільки...скільки*.

Наступне за частотністю словосполучення **refugee camp**:

8) *A few days ago, I spoke to my sister in the Jabalia refugee camp. My family is trapped in the Jabalia refugee camp, crammed into a space no larger than 1.4 sq km with more than 119,000 other refugees, with Israeli tanks stationed just 500m away. (The Guardian)*

Кілька днів тому я розмовляла зі своєю сестрою, яка перебуває в таборі для біженців Джабалія. Моя сім'я опинилася в пастці, перебуваючи в таборі для біженців Джабалія. Вона змушена тиснутись в просторі площею не більше 1,4 кв. км разом з більш ніж 119 000 інших біженців, в той час як ізраїльські танки стоять всього в 500 м від них.

У перекладі використано перестановку із додаванням для перекладу *refugee camp*. Застосовано також внутрішнє та зовнішнє членування.

Ще одним дуже частотним словосполученням є **refugee children**:

9) *Despite progress in accessing education, hundreds of thousands of school-aged refugee children from Ukraine remain out of school. (UNHCR)*

Незважаючи на прогрес у доступі до освіти, сотні тисяч українських дітей-біженців шкільного віку не відвідують школу.

У перекладі використана морфологічна заміна частин мови *accessing*–*доступ* та перестановка *school-aged refugee children from Ukraine*–*українських дітей-біженців шкільного віку*. Крім того, здійснено антонімічний переклад *remain out of school*.

10) Many host countries still show double-digit percentages of refugee children and youth from Ukraine residing on their territory who are not enrolled in the country's education system. (UNHCR)

У багатьох приймаючих країнах досі спостерігається двозначний відсоток дітей та молоді з числа українських біженців, які проживають на їхній території і не залучені до освітньої системи країни.

В оригіналі є метонімія, яка на українську передана із зміною образу та модуляцією *Many host countries still show*–*У багатьох приймаючих країнах досі спостерігається*.

11) During two years of filming, we travelled to 23 nations and 40 refugee camps. Some of the camps are relatively new, coping with those who have fled from the war in Syria. (The Guardian)

За два роки зйомок ми відвідали 23 країни та 40 таборів для біженців. Деякі з таборів відносно нові, вони приймають тих, хто втік від війни в Сирії.

У перекладі використано заміну частин мови *filming*–*зйомок*, синонімічний переклад *travelled to*–*відвідали*, та перестановку із додаванням *40 refugee camps*–*40 таборів для біженців*.

refugee status:

12) In the 2022-2023 school year, nearly 55,000 college students were displaced or had refugee status. (The Washington Post)

У 2022-2023 навчальному році майже 55 000 студентів коледжів були переміщеними особами або мали статус біженців.

У перекладі використано додавання *were displaced*—були переміщеними особами, зокрема, це словосполучення також входить до ядра концепту, та перестановку *refugee status*—мали статус біженців.

13) *Sadi, who is in the United States from Gaza on a student visa, cannot access refugee status. (The Washington Post)*

Саді, яка приїхала до США з Гази за студентською візою, не може отримати статус біженки.

У перекладі застосовано перестановку *refugee status*—статус біженки та конкретизацію дієслова *is* — *приїхала*.

refugee resettlement:

14) *On Jan. 19, the State Department announced the launch of the "Welcome Corps," the newest change to the U.S. refugee resettlement program.*

19 січня Державний департамент оголосив про запуск "Welcome Corps" - новітньої зміни в програмі переселення біженців у США.

У перекладі використано перестановку *refugee resettlement program*—в програмі переселення біженців.

15) *With the 43rd anniversary of the U.S. Refugee Act coming up on March 17, the Welcome Corps is being billed as "the boldest innovation in refugee resettlement in four decades. (The Washington Post)*

З огляду на 43-ю річницю Закону США про біженців, що настане 17 березня, Welcome Corps називають найсмівлівішим нововведенням у сфері переселення біженців за останні чотири десятиліття.

У перекладі використано перестановку *the U.S. Refugee Act* — Закону США про біженців, та перестановку із додаванням *refugee resettlement*—сфері переселення біженців.

refugee flow:

16) *Even by those historical standards, the sheer magnitude and simultaneity of today's refugee flows represent something new. (The Washington Post)*

Навіть за тими історичними мірками, масштаби і одночасність сьогоденішніх потоків біженців є чимось новим.

У вищенаведеному прикладі використана перестановка *refugee flows*– потоків біженців, синонімічний переклад *historical standards*– історичними мірками.

17) *Beyond the human, economic and security costs, there are some less obvious ways in which these refugee flows are transforming the nature of states and sovereignty in the Middle East. (The Washington Post)*

Окрім людських, економічних та безпекових втрат, існують і менш очевидні способи, якими ці потоки біженців трансформують характер держав і їхній суверенітет на Близькому Сході.

У даному прикладі є метонімія *these refugee flows are transforming*, яка повністю відтворена у перекладі. Зокрема, використано перестановку із синонімічним перекладом *these refugee flows are transforming the nature of states*.

Двокомпонентні іменникові сполуки з лексемою *refugee* фокусують увагу адресата на аспектах, які безпосередньо пов'язані з питанням біженців – люди (*refugee children*), наслідки (*refugee crisis, refugee flows*), організація (*refugee status, refugee camp*).

2) Іменникові словосполучення із прийменником:

number of refugee:

18) *According to the International Rescue Committee, the number of refugee admissions is down dramatically for Christians, Muslims, Yazidis and Rohingya. (The Washington Post)*

За даними Міжнародного комітету порятунку, кількість прийнятих біженців різко скоротилася для християн, мусульман, єзидів і рохінджа.

У вищенаведеному перекладі використано перестановку *the number of refugee admissions*–кількість прийнятих біженців.

19) *Germany, one of the most receptive countries last time, has received 780,000 refugees from Ukraine so far, 40 percent of the number of refugees and asylum seekers it received in 2015 and 2016 combined. (The Washington Post)*

Німеччина, одна з найбільш відкритих для біженців країн, прийняла 780 000 біженців з України, що становить 40% від загальної кількості біженців та шукачів притулку, яку вона прийняла у 2015 та 2016 роках разом узятих.

У вищенаведеному прикладі використано конкретизацію *one of the most receptive countries*—одна з найбільш відкритих для біженців країн і додавання *40 percent of the number*—що становить 40% від загальної кількості.

wave of refugee:

20) *Nations in Europe are opening the door to a historic wave of refugees fleeing the war in Ukraine. (The Washington Post)*

Країни Європи відкривають двері для рекордної хвилі біженців, які рятуються від війни в Україні.

У вищенаведеному прикладі є стерті метафори *Nations in Europe are opening the door* та *wave of refugees*, які відтворюються у перекладі. Зокрема, та використано модуляцію із заміною частини мови *fleeing*—*рятуються* та внутрішнє членування.

population of refugee:

21) *Syrian refugees are the largest population of refugees seeking resettlement. (The Washington Post)*

Сирійські біженці є найбільшою групою біженців, які шукають місце для переселення".

У вищенаведеному прикладі використано конкретизацію *population of refugees*—*групою біженців* та внутрішнє членування.

percentage of refugee:

22) *The percentage of refugees of the total population of Europe is 0.1 percent. (The Washington Post)* – Відсоток біженців від загальної кількості населення Європи становить 0,1%.

У перекладі використано синонімічний переклад *total*—загальної та конкретизацію *population of Europe is 0.1 percent*—*населення Європи становить 0,1%*.

3) Дієслівні словосполучення з лексемою refugee:

assist refugees:

23) *I hope that we can assist Ukrainian refugees by pooling the strength of the many people and organizations wishing to help. (The Washington Post)*

Я сподіваюся, що ми зможемо допомогти українським біженцям, об'єднавши зусилля багатьох людей і організацій, які бажають допомогти.

У перекладі використано внутрішнє членування та заміну частин мови, лексема *refugee* передається еквівалентом.

protect refugees:

24) *But lawmakers said in the letter that the U.S. government can take administrative steps now to protect refugees. (The Washington Post)*

Але законодавці зазначили в листі, що уряд США може взяти адміністративних заходів для захисту біженців вже зараз.

У прикладі застосовано заміну частин мови *to protect refugees*—для захисту біженців та перестановку членів речення

integrate refugees:

25) *The country is also debating how to integrate the more than half-million refugees estimated to stay in the German society and labor market. (The Washington Post)*

У країні також обговорюють, як інтегрувати понад півмільйона біженців, які, за оцінками, залишаться в німецькому суспільстві та на ринку праці.

У вищенаведеному прикладі є метонімія, яка не зберігається у перекладі, та також використане внутрішнє членування.

26) *Cities provide significant public assistance to integrate refugees into the local economy and culture. (The Washington Post)*

Міста надають значну державну допомогу, щоб інтегрувати біженців у місцеву економіку та культуру.

У вищенаведеному прикладі є метонімія, яка зберігається при перекладі, та використане внутрішнє членування. Словосполучення *integrate refugees* перекладається в обох випадках дослівно.

accept refugees:

27) *Poland was hesitant to accept refugees during the last crisis, but has already welcomed 1.18 million people who left Ukraine. (The Washington Post)*

Під час останньої кризи Польща не поспішала приймати біженців, але вже прихистила 1,18 мільйона людей, які виїхали з України.

У перекладі використано модуляцію *Poland was hesitant to accept refugees*, перестановку членів речення, синонімічний переклад *welcomed*–*прихистила*.

28) *The Biden administration has promised to create a more humane immigration system, and the President has said that the U.S. government would accept 125,000 refugees from all over the world this fiscal year, a major increase after the Trump administration pushed the program to record lows. (The Washington Post)*

Адміністрація Байдена пообіцяла створити більш гуманну імміграційну систему, і президент заявив, що уряд США прийме 125 000 біженців з усього світу в цьому фінансовому році, що є значним збільшенням після того, як адміністрація Трампа скоротила програму до рекордно низького рівня.

У перекладі застосовано внутрішнє членування та додавання *record lows*–*рекордно низького рівня*.

Словосполучення *accept refugees* перекладається дослівно.

welcome refugees:

29) *So far, European leaders and communities say they are ready to welcome Ukrainian refugees—including countries such as Slovakia, Hungary and Poland, which have previously hardened their borders and policies in the face of other waves of refugees amid a backlash from the far right. (The Washington Post)*

Наразі європейські лідери та громади заявляють, що готові прихистити українських біженців - у тому числі такі країни, як Словаччина, Угорщина та Польща, які раніше посилити свої кордони та політику стосовно потоків біженців на тлі негативної реакції з боку ультраправих.

У перекладі застосовано синонімічний переклад *to welcome Ukrainian refugees*–*прихистити українських біженців*, та додавання із синонімічним

перекладом *policies in the face of other waves of refugees* – політику стосовно потоків біженців.

30) *From moral and human rights perspectives, the United States has a responsibility to welcome refugees and asylum seekers. (The Washington Post)*

З точки зору моралі та прав людини, Сполучені Штати зобов'язані прихистити біженців і шукачів притулку.

У вищенаведеному прикладі є метонімія, яка зберігається у перекладі. Також використано перестановку та синонімічний переклад *has a responsibility to welcome refugees*–зобов'язані прихистити біженців. Зокрема, лексема *asylum seekers* також належить до ядра концепту.

31) *People all over the UK welcomed refugees into their homes under a government scheme. (The Guardian)*

Люди по всій Великій Британії приймали біженців у своїх домівках за урядовою програмою.

У вищенаведеному прикладі застосовано синонімічний переклад *welcomed refugees*–приймали біженців.

Саме дієслово *welcome* є полісемантичним і в залежності від контексту може бути перекладено за допомогою або *приймати*, або *прихистити*.

host refugees:

32) *The French government has launched a website to connect the refugees with volunteers willing to host refugees. (The Washington Post)*

Французький уряд запустив веб-сайт, щоб зв'язати біженців з волонтерами, які готові їх прихистити.

У перекладі використано внутрішнє членування та синонімічний переклад *willing to host refugees*–які готові їх прихистити.

Дієслово *host* схоже на дієслово *welcome*, проте не є настільки полісемантичним, тому для перекладу було використано відповідник *прихистити*.

house refugees:

33) *In Calais, though the tent camps still exist, the city is housing refugees from Ukraine in a hostel at the central beach. (The Washington Post)*

У місті Кале, попри те, що наметові містечка все ще діють, біженців з України поселяють у хостелі на центральному пляжі.

У перекладі використана конкретизація, внутрішнє членування та синонімічний переклад із синтаксичною зміною *is housing*–*поселяють* без збереження метонімії.

34) *In Germany, parliamentarian Martin Patzelt has pursued a similar idea and started to house two refugees at his private home earlier this summer in order to convince other Germans to do the same. (The Washington Post)*

У Німеччині парламентар Мартін Пацельт переслідує подібну ідею і на початку цього літа прихистив двох біженців у своєму приватному будинку, щоб переконати інших німців зробити те ж саме.

У перекладі використаний синонімічний переклад дієслова *to house*–*прихистив*, перестановку та внутрішнє членування.

Дієслово *to house* теж є полісемантичним і його переклад зумовлюється контекстом. У вищенаведених прикладах воно перекладалось синонімічно – *поселити* або *прихистити*.

stop refugee:

35) *Can physical borders stop refugees? (The Guardian)*

Чи можуть фізичні кордони зупинити біженців?

36) *The government wants to stop refugees moving through Morocco and Spain and Italy and France. (The Guardian)*

Уряд хоче зупинити рух біженців через Марокко, Іспанію, Італію та Францію.

У вищенаведеному прикладі використана перестановка із заміною частин мови *refugees moving*–*рух біженців*.

Словосполучення *stop refugee* перекладається дослівно.

Використання таких дієслівних словосполучень для вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ підкреслює дії, що стосуються біженців, зокрема переміщення (*move*

refugees), інтеграцію (integrate refugees), надання допомоги (help refugees). Похідні словосполучення з лексемою *refugee(s)*, що є безпосереднім найменуванням концепту, належать до ядерної зони та ближньої периферії концепту БІЖЕНЕЦЬ.

2.2. Основні концептуальні метафори, що розкривають зміст концепту БІЖЕНЕЦЬ, та прийоми їх відтворення

Аналіз визначень та лексичних засобів вираження концепту БІЖЕНЕЦЬ в англійськомовному медіадискурсі дозволяє виокремити такі концептуальні метафори, які уточнюють і розширюють його зміст:

1) Концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА є ключовою та наскрізною у концепті БІЖЕНЕЦЬ. Ця концептуальна метафора вербалізується за допомогою таких лексем:

- дієслова **flee**:

37) *Ukrainian families flee Russian attack, clutching their belongings and beloved pets. (The Washington Post)*

Українські сім'ї тікають від російської агресії, прихопивши з собою речі та домашніх улюбленців.

У перекладі використано синонімічний переклад *belongings*–*речі* та *Russian attack*–*російської агресії*.

38) *The main roads out of the Ukrainian capital were blocked with heavy traffic as people attempted to flee. (The Washington Post)*

Головні дороги для виїзду з української столиці були заблоковані, оскільки люди намагалися втекти.

У перекладі використано описовий переклад *roads out*–*дороги для виїзду* та вилучення *with heavy traffic*.

39) *Just over a week after Russian rockets first began to slam into Ukraine, more than 1.3 million people have fled over the borders of neighbouring European countries into a frightening and uncertain future. (The Guardian)*

Всього за тиждень після того, як російські ракети вперше почали вдаряти по Україні, понад 1,3 мільйона людей втекли через кордони сусідніх європейських країн у страшне і невизначене майбутнє.

У перекладі використано внутрішнє членування.

- дієприкметника **fleeing**:

40) *As the situation continues to deteriorate and devastate, we know the numbers of people fleeing continue to rise exponentially. (The Guardian)*

Оскільки ситуація продовжує погіршуватися і загострюватися, ми знаємо, що кількість людей, які тікають, продовжує зростати в геометричній прогресії.

У перекладі використано синонімічний переклад дієслова *devastate*–*загострюватися*, внутрішнє членування при перекладі досліджуваного нами дієприкметника та конкретизацію *to rise exponentially*–*зростати в геометричній прогресії*.

41) *Looking at the trends and latest data, it is highly possible that the number of people fleeing Ukraine may reach 1.5 million by tonight, the latest tomorrow. (The Guardian)*

Дивлячись на тенденції та останні дані, дуже ймовірно, що кількість людей, які тікають з України, може досягти 1,5 мільйона до сьогоднішнього вечора, найпізніше - завтра.

У перекладі використано внутрішнє членування та описовий переклад *by tonight*– до сьогоднішнього вечора.

42) *Ms Supruniuk and her travelling companion are among the newer additions to a colossal wave of refugees fleeing Ukraine, which the UN High Commissioner for Refugees said on March 30th had passed 4m. (The Economist)*

Пані Супрунюк та її попутник є одними з останніх, хто приєднався до колосальної хвилі біженців з України, яка, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців від 30 березня, перевищила 4 мільйони осіб.

У перекладі використано модуляцію *the newer*–*останніх*, заміну частин мови *additions to*–*хто приєднався*, внутрішнє членування та вилучення *fleeing*.

Лексеми *flee* та *fleeing*, які вербалізують концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА в перекладі українською представлені лексичним відповідниками – дієсловом *тікати* в різних часових формах та зворотом, *ті, які втікають /втекли*. Це демонструє збереження концептуальної моделі БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА з акцентом на дієслівну дію втечі.

- іменника **resettlement**:

43) *What happens over the next few months will determine if Europe will face the additional costs of a massive resettlement that has the potential to reshape the economic landscape. (The New York Times)*

Те, що станеться протягом наступних кількох місяців, визначить, чи зіткнеться Європа з додатковими витратами, пов'язаними з масовим переселенням, яке потенційно може змінити економічний ландшафт.

У перекладі використано внутрішнє членування та заміну частин мови *has the potential*–*потенційно може змінити*.

Лексема *resettlement*, яка вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА і в перекладі українською представлена лексичним відповідником – іменником *переселення*. Іменник *resettlement* перекладено українською як *переселення*. У даному випадку збережено концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА, використавши лексичний відповідник, який передає той самий смисл і зміст.

- іменника **exodus**:

44) *The mass exodus is proving difficult to manage, with queues of waiting cars stretching over 14km and people waiting up to 40 hours to cross. (The Guardian)*

Масовим виїздом важко керувати: черги з автомобілів розтягнулися на 14 км, а люди чекають до 40 годин, щоб перетнути кордон.

У перекладі використано синтаксичну заміну та внутрішнє членування із додаванням *cross*–*перетнути кордон*.

45) *According to data from UNHCR, the speed of the exodus is already bigger than the migration crisis of 2015, when 1.3 million asylum seekers from Syria, Iraq, Afghanistan and Africa, fleeing poverty and wars, entered Europe. (The Guardian)*

За даними Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців ООН, темпи виїзду вже перевищують темпи міграційної кризи 2015 року, коли 1,3 мільйона шукачів притулку з Сирії, Іраку, Афганістану та Африки в'їхали до Європи, рятуючись від злиднів і війн.

Лексему *the speed of the exodus* перекладено синонімічно *темпи*, також використано модуляцію *fleeing*–*рятуючись*.

У обох прикладах іменник *exodus*, який теж слугує біблійною алюзією, вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА. У прикладах збережено концептуальну модель із використанням іншого концептуального виразу, оскільки в українській мові іменник *виїзд* не має прямого зв'язку із Біблією.

Лексема *exodus*, яка вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА в перекладі українською представлена лексичним відповідником – іменником *виїзд*.

- словосполучення **leave the country**:

46) *Most Ukrainians leaving their country are heading west into Poland, Moldova, Slovakia, Romania and Hungary. (The Guardian)*

Більшість українців, які виїжджають з країни, прямують на захід - до Польщі, Молдови, Словаччини, Румунії та Угорщини.

У даному прикладі використано синонімічний переклад *leaving*–*які виїжджають з країни* та внутрішнє членування.

47) *It is already among the fastest-moving, with roughly 1m people a week leaving the country in the war's early stages. (The Economist)*

Криза вже є однією з найбільш швидкоплинних: на початку війни з країни виїжджало близько 1 мільйона людей на тиждень.

У перекладі використано синонімічний переклад із заміною частини мови *leaving the country*– *з країни виїжджало*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА за допомогою словосполучення *leave the country* в перекладі українською не представлена лексичним відповідником *залишити країну*, натомість

використовується синонім *виїжджати з країни*. Отже, переклад відбувається із збереженням концептуальної моделі, проте із використанням іншого концептуального виразу.

- словосполучення **leave the city**:

48) *Zlata Moiseenko, age 10, and her family left their city amid the bombing from Russian troops. (The Washington Post)*

10-річна Злата Мойсеєнко та її сім'я покинули своє місто під час бомбардувань з боку російських військ.

У перекладі використано перестановку та синонімічний переклад *left their city* – *покинули своє місто*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА за допомогою словосполучення *leave the city* в перекладі українською не представлена лексичним відповідником *залишити місто*, натомість використовується синонім *покидати місто*, переклад відбувається із збереженням концептуальної моделі, проте іншим виразом.

- словосполучення **flee the city**:

49) *The couple fled the city of Dnipro almost exactly a year ago after Russia's invasion of Ukraine began on 24 February 2022. (BBC)*

Подружжя втекло з Дніпра майже рівно рік тому, коли 24 лютого 2022 року почалося вторгнення Росії в Україну.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА за допомогою словосполучення *flee the city* в перекладі українською представлена лексичним відповідником *втікати з міста*, що повністю зберігає концептуальну модель із використанням аналогічного виразу.

- дієслова **move**:

50) *Hundreds of thousands of the newcomers have moved farther west or returned home, but Poland's resources are still stretched to the limit. (The Economist)*

Сотні тисяч новоприбулих переїхали далі на захід або повернулися додому, але ресурси Польщі все ще повністю виснажені.

У перекладі використано модуляцію *are still stretched to the limit*– *все ще повністю виснажені*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА за допомогою дієслова *move* в перекладі українською представлена лексичним відповідником *переїжджати*, що повністю зберігає концептуальну модель із використанням аналогічного виразу.

- дієслова **escape**:

51) *As the situation continues to unfold, an estimated 4 million people may flee Ukraine to escape the escalating violence. (The Guardian)*

Оскільки ситуація продовжує розвиватися, за оцінками, 4 мільйони людей можуть покинути Україну, рятуючись від наростаючого насилля.

У перекладі використано синонім *may flee*–*можуть покинути*.

52) *As Ukrainians were desperately trying to escape from their country, disturbing comments started to spread. (The Washington Post)*

Тривожні коментарі почали поширюватися в той час, коли українці відчайдушно намагалися втекти зі своєї країни.

У даному прикладі дієслово *escape* передається відповідником, зокрема було використано перестановку.

Для вербалізації концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА за допомогою дієслова *escape* в перекладі українською використовується відповідник *втекти* або застосовується модуляція дієслова *рятуватись*. У обох прикладах дієслово *escape* вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА. У першому прикладі збережено концептуальну модель та аналогічний мовний вираз, тоді як у другому прикладі збережено концептуальну модель з використанням іншого концептуального виразу.

2) Концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ показує стан біженців та виражає їхній вимушений вибір, примус внаслідок війни. Ця концептуальна метафора вербалізується за допомогою:

- дієслова **force**:

53) *War in Ukraine has forced half the nation's children to flee their homes. (The Washington Post)*

Війна в Україні змусила половину дітей країни покинути свої домівки.

54) *"Tomorrow, tomorrow, Putin will come": the 2014 Ukraine refugees forced to flee for a second time. (The Guardian)*

"Завтра, завтра прийде Путін": українські біженці з Донбасу, які вже втікали через початок вторгнення у 2014 році, змушені тікати вдруге.

У даному прикладі використано описовий переклад *the 2014 Ukraine refugees*—українські біженці з Донбасу, які вже втікали через початок вторгнення у 2014 році.

- пасивного стану дієслова **force** – **be forced**:

55) *Nearly a quarter of the population has been forced to move. (The Economist)*

Майже чверть населення була змушена змінити місце проживання.

У перекладі використано модуляцію *has been forced to move*—змушена змінити місце проживання.

56) *As sirens rang out amid Russia's assault on Ukrainian cities Thursday, scores were forced to flee their homes. (The Washington Post)*

Після того, як у четвер пролунали сирени на початку російського нападу на українські міста, десятки людей були змушені покинути свої домівки.

У даному прикладі використано синонімічний переклад *sirens rang out*—пролунали сирени, *scores*— десятки людей.

57) *More than 3 million people have been forced to flee Ukraine; more than half are children. (The Washington Post)*

Понад 3 мільйони людей були змушені покинути Україну; більше половини з них - діти.

У даному прикладі використано синонімічний переклад *have been forced to flee Ukraine*—були змушені покинути Україну.

- дієприкметника **forcing**:

58) *The massive escalation in the Russian war against Ukraine since February 2022 has caused unprecedented civilian casualties and the destruction of vital*

infrastructure, forcing millions of people to flee their homes seeking safety, protection and assistance. (UNHCR)

Масштабна ескалація російської війни проти України з лютого 2022 року призвела до безпрецедентних жертв серед цивільного населення та руйнування життєво важливої інфраструктури, змушуючи мільйони людей покинути свої домівки у пошуках безпеки, захисту та допомоги.

У даному прикладі використано внутрішнє членування та синонімічний переклад *massive* – *масштабна*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ за допомогою лексем *to force*, у формі пасивного стану *to be forced* та дієприслівника *forcing*, українською мовою передаються за допомогою лексичних та граматичних відповідників *змусити /змушений /змушуючи*. Таким чином, переклад англійських лексем *to force*, *to be forced* та *forcing* українськими відповідниками *змусити*, *змушений* та *змушуючи* забезпечує збереження концептуальної моделі БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУС. Це підкреслює недобровільний характер дій біженців і обставини примусу, які змушують їх залишати свої домівки.

3) Концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА вказує на основний чинник, через який люди змушені були залишити свої домівки і стати біженцями. Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА відбувається за допомогою таких лексем:

- іменника **war** та словосполучень із ним:

59) Over 14.6 million people in Ukraine – 40 per cent of Ukraine's total population – require urgent humanitarian support, including more than 3.5 million people internally displaced by the full-scale war. (UNHCR)

Понад 14,6 мільйона людей в Україні – 40% від загальної кількості населення України – потребують термінової гуманітарної підтримки, в тому числі понад 3,5 мільйона людей, які стали внутрішньо переміщеними особами внаслідок повномасштабної війни.

У перекладі використано додавання із перестановкою *total population*– загальної кількості населення.

60) *Analysis: despite the EU's solidarity in helping those escaping war, aid agencies are overwhelmed with many people stuck at borders. (The Guardian)*

Аналіз: незважаючи на солідарність ЄС у допомозі тим, хто втікає від війни, гуманітарні організації перевантажені великою кількістю людей, які застрягли на кордонах.

У перекладі використано перестановку, внутрішнє членування *those escaping war*– тим, хто втікає від війни та додавання *many people*–великою кількістю людей.

61) *Hungary has seen the second-highest number of Ukrainians seeking refuge from the war, with more than 157,000 arriving since the invasion began. (The Guardian)*

Угорщина посідає друге місце за кількістю українців, які шукають порятунку від війни: з початку вторгнення в країну прибуло понад 157 000 біженців.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА за допомогою лексеми *war* та словосполучень *full-scale war, escape war, seek refuge from the war* в перекладі українською мовою відтворюється за допомогою лексичних відповідників *війна, повномасштабна війна, тікати від війни, шукати порятунку від війни*. Тому переклад здійснено із збереженням концептуальної моделі із використанням аналогічного мовного виразу.

- іменника **invasion**:

62) *The couple fled the city of Dnipro almost exactly a year ago after Russia's invasion of Ukraine began on 24 February 2022. (BBC)*

Подружжя втекло з Дніпра майже рівно рік тому, коли 24 лютого 2022 року почалося вторгнення Росії в Україну .

63) *Since Russia's invasion of Ukraine in February 2022, more than 8 million refugees have fled the country for Europe. (The Guardian)*

З моменту вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року понад 8 мільйонів біженців втекли до Європи.

64) When Anna, 40, and her family relocated to Portugal after the invasion, they initially planned for a short stay until the situation in Ukraine stabilised. (The Guardian)

Коли 40-річна Анна та її сім'я переїхали до Португалії після вторгнення, вони спочатку планували залишитися тут на короткий строк, поки ситуація в Україні не стабілізується.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА лексемою *invasion* в перекладі українською мовою відтворюється за допомогою лексичного еквіваленту *вторгнення*, що вказує на переклад із збереженням концептуальної моделі аналогічним мовним виразом.

- іменника **attack**:

65) Ukrainian families flee Russian attack, clutching their belongings and beloved pets. (The Washington Post)

Українські сім'ї тікають від російської агресії, прихопивши з собою речі та домашніх улюбленців.

У перекладі використано синонімічний переклад *Russian attack* – *російської агресії*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА лексемою *attack* в перекладі українською мовою не відтворюється за допомогою лексичного еквіваленту *атака*, а натомість використовується синонімічний переклад – *агресія*. Таким чином переклад відбувається із збереженням концептуальної моделі, проте із використанням іншого мовного виразу.

- іменника **conflict**:

66) The US has warned that 5 million people could be displaced by the conflict. (The Guardian)

США попередили, що 5 мільйонів людей можуть бути змушені покинути свої домівки через конфлікт.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА лексемою *conflict* в перекладі українською мовою відтворюється за допомогою лексичного еквіваленту *конфлікт*.

- словосполучення **military aggression**:

67) *The Ukrainian-government-controlled territories became a second home for many families who witnessed the military aggression. (JI)*

Підконтрольні українському уряду території стали другим домом для багатьох сімей, які були свідками військової агресії.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА лексемою *military aggression* в перекладі українською мовою відтворюється за допомогою лексичного відповідника *військова агресія*. У вищенаведених прикладах лексеми *conflict, military aggression* також передаються із збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом.

-іменників, які можна віднести до ближньої периферії **bombs, rifles, rockets**, оскільки вони є елементами війни та уособлюють її:

68) *"Anyone fleeing from bombs, from Russian rifles, can count on the support of the Polish state," the Polish interior minister, Mariusz Kaminski, told reporters on Thursday. (The New York Times)*

"Кожен, хто тікає від бомб, від російських автоматів, може розраховувати на підтримку польської держави", - повідомив журналістам у четвер міністр внутрішніх справ Польщі, Маріуш Камінський.

Для перекладу лексеми *rifle* використано синонім *автомат*.

69) *It estimates more than 4 million people will become refugees, while inside Ukraine millions more will be displaced by Russian bombs and rockets. (The Guardian)*

За оцінками, понад 4 мільйони людей стануть біженцями, тоді як всередині України мільйони людей будуть змушені покинути свої домівки через російські бомби та ракети.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА відбувається також за допомогою лексем *bombs, rifles, rockets*, які відносяться до

ядра концепту ВІЙНА (WAR), оскільки вони представляють одні із складників війни, та українською передаються за допомогою еквівалентів *бомба, ракета*, що відтворює переклад із збереженням концептуальної моделі та використанням аналогічного мовного виразу, проте також використовується синонімічний переклад *автомат*, який зберігає концептуальну модель.

4) Концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ відображає втрату чи не найголовнішого складника життя будь-якої людини та наслідок вимушеного переселення через війну або у зв'язку з певними складнощами у приймаючих країнах, що також зображує глибокі психологічні та екзистенційні наслідки втрати дому. Вербалізується метафора за допомогою:

- іменника **homelessness**:

70) *Russia's full-scale invasion of Ukraine has triggered a significant rise in homelessness, according to a new report, with almost a quarter of those sleeping rough or in emergency shelters people who have had to flee from their homes. (The Guardian)*

Згідно з новим звітом, повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило значне зростання кількості бездомних, серед яких майже чверть тих, хто спить на вулиці або в притулках є людьми, які були змушені покинути свої домівки.

У прикладі було застосовано описовий переклад *rise in homelessness*—зростання кількості бездомних.

71) *Many of the 6.2 million Ukrainian refugees across Europe are also at risk of homelessness. (The Guardian)*

Чимало з 6,2 мільйона українських біженців по всій Європі також ризикують залишитися без даху над головою.

У перекладі використано заміну частин мови та модуляцію *are also at risk of homelessness*—ризикують залишитися без даху над головою.

72) *Thousands of Ukrainian refugee families are at risk of homelessness this winter and are four times as likely to end up on the streets as other families in the UK, according to research from the British Red Cross. (The Guardian)*

Згідно з дослідженням Британського Червоного Хреста, тисячі сімей українських біженців ризикують залишитися без даху над головою цієї зими і в чотири рази частіше опиняються на вулиці, ніж інші сім'ї у Великій Британії.

У даному прикладі використано перестановку, заміну частин мови із модуляцією *are at risk of homelessness*—*ризикують залишитися без даху над головою*.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *homelessness* в перекладі українською мовою відтворюється здебільшого за допомогою модуляції *без даху над головою*.

Загалом, переклад англійської лексеми *homelessness* як *без даху над головою* в українському контексті забезпечує збереження концептуальної моделі БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ, проте перекладається іншим мовним виразом через неможливість відтворити лексему українською мовою за допомогою еквівалента. Це підкреслює втрату дому та пов'язані з цим глибокі психологічні й екзистенційні наслідки, відтворюючи смислове навантаження оригінального тексту та зберігаючи концептуальну модель.

- словосполучення **find home**:

73) *In December, however, they became part of the approximately 109,000 refugees who have found a new home in the US. (BBC)*

Однак у грудні вони стали частиною приблизно 109 000 біженців, які знайшли новий дім у США.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *find home* в перекладі українською мовою відтворюється відповідником *знайти дім*, що відповідає збереженню концептуальної моделі із використанням аналогічного мовного виразу.

- словосполучення **open home**:

74) *We also know that many host families, who generously opened their homes, are now struggling to continue to do so due to the cost of living crisis. (The Guardian)*

Ми також знаємо, що багато приймаючих родин, які гостинно відкривали свої домівки, зараз стикаються з труднощами, щоб продовжувати це робити через зростання вартості проживання.

У перекладі використано синонім *generously opened their homes* – гостинно відкривали свої домівки.

75) *People who open their homes to Ukrainians fleeing the Russian invasion will get £350 a month. (The Guardian)*

Люди, які відкривають свої домівки для українців, котрі тікають від російського вторгнення, отримуватимуть 350 фунтів стерлінгів на місяць.

У перекладі використано внутрішнє членування.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *open home* в перекладі українською мовою відтворюється відповідником *відкривати домівку*, що відповідає збереженню концептуальної моделі із використанням аналогічного мовного виразу.

- словосполучення **lose home**:

76) *Every day more people lose their homes because of occupation, shelling or because they're close to the frontline. We cannot help everyone alone. (The Guardian)*

Щодня все більше людей втрачають свої домівки через окупацію, обстріли або через близьке розташування до лінії фронту. Ми не можемо допомогти всім самотужки.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *lose home* в перекладі українською мовою відтворюється відповідником *втратити дім*, що відповідає збереженню концептуальної моделі із використанням аналогічного мовного виразу.

- словосполучення **call home**:

77) *Every person has the right to a place they can call home. (The Guardian)*

Кожна людина має право на місце, яке вона може назвати домом.

У перекладі використано внутрішнє членування.

78) *For a lot of people, there is not even the question of whether to stay here or go home, because there is nothing that you can call home. (The New York Times)*

Для багатьох людей навіть не стоїть питання, чи залишатися тут, чи їхати додому, тому що тут немає нічого, що можна назвати домом.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *call home*, що вказує на втрату домівки, в перекладі українською мовою відтворюється відповідником *називати домом*, що відповідає збереженню концептуальної моделі із використанням аналогічного мовного виразу.

- дієслова **house**:

79) Out in the industrial suburb of Hochdorf, the village of prefabricated homes houses 145 Ukrainian refugees. (The New York Times)

145 українських біженців мешкають у промисловому передмісті Хохдорфа, селищі зі збірних будинків.

У даному прикладі є повна заміна образу, оскільки в оригіналі використана персоніфікована метафора *village houses*, яка передається як 145 українських біженців мешкають за допомогою модуляції, та також використана перестановка.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *house*, яка є цікавою з точки зору конверсії, і у зв'язку з цим неможливістю бути переданою на українську еквівалентом, передається модуляцією *мешкати*, тому концептуальна модель змінюється у перекладі.

- метафоричне словосполучення **put down roots**:

80) But like other displaced Ukrainians who fled west to wait out the war against Russia, Ms. Khomich, 37, lives each day wrestling with an agonizing choice: Should she return home to Ukraine, where the fighting drags on interminably, or put down roots in Germany, effectively turning a temporary separation into something more lasting? (The New York Times)

Але, як і інші переміщені українці, які втекли на захід, щоб перечекаати війну з Росією, 37-річна пані Хомич щодня бореться з болісним вибором: повернутися додому в Україну, де бойові дії тривають нескінченно, чи пустити

коріння в Німеччині, фактично перетворивши тимчасову розлуку на щось більш тривале?

У перекладі застосовано внутрішнє членування, синонімічний переклад *wrestling*– бореться та *agonizing*– болісним.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою метафоричної лексеми *put down roots*, яка підкреслює втрату попереднього коріння, передається українською за допомогою відповідника без втрати образності *пустити коріння*, що відповідає повному збереженню концептуальної моделі.

- дієслова **uproot** у пасивній формі **to be uprooted**:

81) *They are orphans of war, rescued from bombed-out cities or left by refugees who were uprooted from their homes and unable to care for their pets anymore. (The New York Times)*

Вони – сироти війни, вирвані з розбомблених міст або покинені біженцями, які були змушені покинути рідні домівки і які більше не можуть піклуватися про своїх домашніх улюбленців.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою метафоричної лексеми *to be uprooted*, яка підкреслює втрату попереднього коріння, передається українською за допомогою відповідника *вирвані* із збереженням метафори та концептуальної моделі.

- словосполучення **miss home**:

82) *She fled to Poland at the beginning of the war but, missing home, returned to Kharkiv after a month. (The New York Times)*

На початку війни вона втекла до Польщі, але, скучивши за домом, через місяць повернулася до Харкова.

Вербалізація концептуальної метафори БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ за допомогою лексеми *missing home*, передається українською відповідником *скучивши за домом*, що відповідає збереженню концептуальної моделі, проте із застосуванням іншого мовного виразу.

- іменником **homesickness**:

83) *A teacher, Goetz Baumeister, 78, said that in their practice letters, many of the students wrote about their homesickness. (The New York Times)*

Викладач, 78-річний Гец Баумейстер, розповів, що у своїх практичних листах багато студентів писали про свою тугу за домівкою.

У перекладі іменник, який різко підкреслює втрату домівки, *homesickness* передається описово *туга за домівкою*, та вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ, проте не зберігає концептуальну модель у перекладі.

2.3. Стилiстичнi засоби вербалiзацiї концепту БІЖЕНЕЦЬ та прийоми передачі їх у перекладі

Використання стилістичних засобів для вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ є доволі частотними у публіцистичному дискурсі, під час аналізу нами було виокремлено:

Епітети, які є стилістичними фігурами, тропами, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану, й характеризуються високою емотивно-експресивною зарядженістю, оцінністю й образністю. В проаналізованих фрагментах англійськомовного медіадискурсу виявлено епітети, які характеризують:

а) стан біженців

- **vulnerable** та **traumatised**:

84) *Those helping Ukrainian arrivals in northern France confirm that the Home Office is more focused on media management than assisting vulnerable refugees. (The Guardian)*

Ті, хто допомагає українцям, які прибувають на північ Франції, підтверджують, що Міністерство внутрішніх справ більше зосереджене на управлінні ЗМІ, ніж на допомозі вразливим біженцям.

У перекладі використана морфологічна заміна *assisting*–*допомозі* та епітет *vulnerable*, який вказує на стан біженців, перекладається еквівалентом.

85) *Host countries continue to extend protection and include them in society, but many vulnerable refugees still need help. (UN)*

Приймаючі країни продовжують надавати їм захист та інтегрувати в суспільство, але багато вразливих біженців все ще потребують допомоги.

У перекладі використано синонім *extend*–надавати.

86) *Enver Solomon, chief executive of the Refugee Council, said the success of the scheme would depend on the fine detail, such as whether households would be given support to look after inevitably traumatised and vulnerable refugees, the vast majority of whom will be women and children. (The Guardian)*

Енвер Соломон, виконавчий директор Ради у справах біженців, сказав, що успіх програми буде залежати від дрібних деталей, таких як те, чи буде надана підтримка домогосподарствам для догляду за травмованими і вразливими біженцями, переважну більшість з яких складатимуть жінки і діти.

У перекладі використано вилучення *inevitably*, епітети *traumatised*, *vulnerable* передаються відповідниками.

- **desperate:**

87) *Stranded and desperate, Ukrainian refugees wait for the Home Office reply. (The Guardian)*

Українські біженці у відчаї чекають на відповідь Міністерства внутрішніх справ.

У перекладі використано вилучення *Stranded*, а прикметник *desperate*, який відображає стан біженців, перекладено із морфологічною заміною у *відчаї*.

88) *But the UNHCR believes that 4.5 million desperate refugees could follow, if the war continues and intensifies. (The Guardian)*

Але Управління Верховного комісара ООН у справах біженців вважає, що 4,5 мільйона відчайдушних біженців можуть прийти, якщо війна продовжиться і загостриться.

У перекладі використано модуляцію *follow*–*прийти* та синонімічний переклад *intensifies*–*загостриться*, у даному випадку прикметник *desperate* перекладається еквівалентом.

- **shell-shocked:**

89) *She has also distributed dozens of "sensory backpacks" with toys for shell-shocked children. (The Economist)*

Вона також роздала десятки "сенсорних рюкзаків" з іграшками травмованим війною дітям.

Епітет, який описує стан дітей біженців, перекладається описово *shell-shocked–травмованим війною*.

- **exhausted** та **crying:**

90) *Nearly all are women and children, many of them exhausted and crying. (The Economist)*

Майже всі вони - жінки та діти, багато з яких виснажені та заплакані.

Епітети, які описують стан жінок та дітей біженців у даному прикладі перекладено за допомогою еквівалентів *exhausted and crying–виснажені та заплакані*.

б) кількість біженців

- **colossal:**

91) *Ms Supruniuk and her travelling companion are among the newer additions to a colossal wave of refugees fleeing Ukraine, which the UN High Commissioner for Refugees said on March 30th had passed 4m. (The Economist)*

Пані Супрунюк та її попутник є одними з останніх, хто приєднався до колосальної хвилі біженців з України, яка, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців від 30 березня, перевищила 4 мільйони осіб.

У перекладі використано модуляцію *the newer–останніх*, гіпербелізований епітет *colossal*, який ще поєднується із стертою метафорою *wave of refugee*, перекладено еквівалентом *колосальної*.

- **mass:**

92) *The mass exodus is proving difficult to manage, with queues of waiting cars stretching over 14km and people waiting up to 40 hours to cross. (The Guardian)*

Масовим виїздом важко керувати: черги з автомобілів розтягнулися на 14 км, а люди чекають до 40 годин, щоб перетнути кордон.

Епітет *mass*, який поєднується із алюзивною лексемою *exodus*, перекладається еквівалентом.

в) війну

- pointless:

93) *And it would be yet another ordeal for Ms Supruniuk and the millions of others fleeing a pointless war. (The Economist)*

І це стало б ще одним випробуванням для пані Супрунюк та мільйонів інших людей, які тікають від безглуздої війни.

У перекладі використано внутрішнє членування *others fleeing*—які тікають та епітет *pointless* передається калькуванням безглуздої.

- bloody:

94) *Vladimir Putin's bloody invasion of Ukraine has sharpened two terrifying realisations. (The Guardian)*

Криваве вторгнення Володимира Путіна в Україну різко підкреслило дві жахливі істини.

Епітет *bloody* перекладено еквівалентом.

- full-scale:

95) *Over 14.6 million people in Ukraine – 40 per cent of Ukraine's total population – require urgent humanitarian support, including more than 3.5 million people internally displaced by the full-scale war. (UNHCR)*

Понад 14,6 мільйона людей в Україні - 40% від загальної кількості населення України - потребують термінової гуманітарної підтримки, в тому числі понад 3,5 мільйона людей, які стали внутрішньо переміщеними особами внаслідок повномасштабної війни.

У перекладі використано додавання із перестановкою *total population*—загальної кількості населення, епітет *full-scale*—повномасштабної перекладено калькуванням.

Метафори – художні засоби або тропи, які характеризуються перенесенням властивостей із одного поняття або явища на інші. Метафори поділяються на стерті, індивідуально-авторські, персоніфіковані та образні. Стерті – ті, що

вийшли з вжитку: *немов пересунув пішака з однієї клітки на іншу*. Індивідуально-авторські – ті, що притаманні певному автору та показують його стиль та оригінальність: *у її голосі відчувався дзвін грошей*. Образні – ті, що вміщують у собі емоційну наповненість, конкретний зміст та форму: *час летить*. Персоніфіковані – ті, що створюють ефект олюднення: *лисичка говорить*.

96) *Ukrainian`s Herculean task: helping millions whose homes are in ruins or Russia`s hands.*

Геркулесів подвиг України: допомогти мільйонам людей, чії домівки в руїнах чи руках Росії.

Даний приклад є доволі цікавим завдяки використанню декількох стилістичних прийомів. Найбільш цікавим є використання міфологічної алюзії про Геркулесів подвиг, що означає виконання надскладного завдання. Також в оригіналі використано персоніфіковану метафору та алітерацію звуків [h] та [r]. При перекладі збережено всі стилістичні прийоми в повній мірі, окрім алітерації, яку було відтворено повторенням звуку [p].

97) *In stoic Ukraine, stony faces are starting to crack and cry.*

У стоїчній Україні кам'яні обличчя починають кришитися та квилити.

У вищенаведеному прикладі наявні епітети *stoic, stony*, які у перекладі зберігаються, та алітерація звуку [s] та [k]. При перекладі, на жаль, не збережено алітерацію звуку *s*, проте зроблено акцент на алітерації звуку [к].

98) *For economies, refugees could be both a burden and a boon. (The Economist)*

Для економіки біженці можуть бути як бідною, так і благом.

Використана метафора *be both a burden and a boon*, яка підкреслює неоднозначність прийняття біженців та створює контраст через антонімічні образи. При перекладі образність зберігається. Зокрема, в ориганалі наявна алітерація звуку [b] у словах *burden, boon*, яку ми відтворили у перекладі за допомогою використання слів *біда* та *благо*.

99) *But like other displaced Ukrainians who fled west to wait out the war against Russia, Ms. Khomich, 37, lives each day wrestling with an agonizing choice: Should*

she return home to Ukraine, where the fighting drags on interminably, or put down roots in Germany, effectively turning a temporary separation into something more lasting? (The New York Times)

Але, як і інші переміщені українці, які втекли на захід, щоб перечекаати війну з Росією, 37-річна пані Хомич щодня бореться з болісним вибором: повернутися додому в Україну, де бойові дії тривають нескінченно, чи пустити коріння в Німеччині, фактично перетворивши тимчасову розлуку на щось більш тривале?

У вищенаведеному прикладі спостерігаємо біоморфну *put down roots* та образну *wrestling with an agonizing choice* метафори, які відтворюються у перекладі. Зокрема було застосовано внутрішнє членування, синонімічний переклад *wrestling*–*бореться* та *agonizing*–*болісним*. Також цей приклад вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ.

100) They are orphans of war, rescued from bombed-out cities or left by refugees who were uprooted from their homes and unable to care for their pets anymore. (The New York Times)

Вони – сироти війни, врятовані з розбомблених міст або полишені біженцями, які були вирвані з рідних домівок і які більше не можуть піклуватися про своїх домашніх улюбленців.

У даному прикладі війна вбачається як людина, яка спричинила жахливі наслідки, та є біоморфна метафора *uprooted from their homes*, де примусове переміщення представлене як висмикування рослини з ґрунту. Метафора у перекладі відтворена за допомогою дослівного перекладу. Даний приклад вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ та БІЖЕНЦІ–ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ, оскільки у ньому просліджується примусовість полишення дому.

101) The war disrupted basic services and livelihoods, damaged infrastructure, and contaminated a vast agricultural region with mines. (UNHCR)

Війна зруйнувала надання базових послуг і засобів для існування, завдала шкоди інфраструктурі та забруднила мінами величезний сільськогосподарський регіон.

У цьому прикладі війна також зображена як людина із величезною силою, що підкреслюється антиклімаксом *disrupted, damaged, contaminated*, відтворюють різні ступені руйнації. У перекладі ці образи відтворені. Вищенаведений приклад також вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ—ЦЕ ВІЙНА, тому що він уособлює основну причину, з якої біженці змушені покидати свій дім та країну.

102) At a time when Germany is taking the lion's share of refugees – an estimated 800,000 this year alone – Chancellor Angela Merkel on Monday urged other nations in the European Union to share the burden. (The Washington Post)

У той час, коли Німеччина приймає левову частку біженців - за оцінками, 800 000 тільки в цьому році - канцлер Ангела Меркель в понеділок закликала інші країни Європейського Союзу розділити з нею цей тягар.

У реченні поєднано зооморфну *lion's share* та образну *share the burden* метафори з метонімією на позначення країни замість уряду, які створюють іронічний ефект та ніби висміюють дії урядовців. Зокрема всі стилістичні тропи відтворюються у перекладі.

103) There has been an outpouring of sympathy and contributions, but the burden of actually hosting the refugees is lopsided in the extreme. (The New York Times)

Відбувся сплеск співчуття і пожертвувань, але тягар фактичного прийому біженців є вкрай однобоким.

У реченні поєднано метафору *outpouring of sympathy*, яка вбачає емоційну реакцію *поток* або *сплеском* та метафору *burden*. У перекладі метафори відтворені та було використано перестановку членів речення.

*104) "There are 2 types of people in this world: the avocado and the coconut."
"We're like coconuts," she said.*

"У світі є два типи людей: авокадо та кокос. Ми як кокос", - сказала вона.

У цьому прикладі наявна авторська метафора. Автор пояснює цю метафору так, що авокадо – м'які люди зовні, але всередині тверді, а кокос – навпаки. Тобто український народ вбачається як зовні серйозні, стійкі та беземоційні люди, які всередині є насправді дуже м'якими та чутливими. У перекладі метафори зберігаються.

105) *The Ukrainian-government-controlled territories became a second home for many families who witnessed the military aggression.*(JI)

Підконтрольні українському уряду території стали другим домом для багатьох сімей, які були свідками військової агресії.

Метафора *became second home* базується на порівнянні нового місця проживання з домом через схожі функції захисту та безпеки, що посилюється частиною речення *many families who witnessed the military aggression*. Троп повністю передається українською. Даний приклад також вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ, оскільки у ньому відображається втрата свого дому та пошук іншого та концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ ВІЙНА.

106) *For Ukrainian refugees: Europe opens doors that were shut for others.*
(*The New York Times*)

Українським біженцям Європа відкриває двері, які були зачинені для інших.

У вищенаведеному прикладі є метонімія *Europe* на позначення уряду або населення та стерта метафора *opens doors*. Метонімія перекладається повнозначно, адже розбіжностей між мовними нормами немає. Даний приклад також вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ, оскільки у ньому відображається втрата свого дому та пошук іншого.

107) *Out in the industrial suburb of Hochdorf, the village of prefabricated homes houses 145 Ukrainian refugees.* (*The New York Times*)

145 українських біженців мешкають у промисловому передмісті Хохдорфа, селищі зі збірних будинків.

У даному реченні наявні як і метонімія, так і метафора, які діють як одне ціле. Метонімія на позначення населення, людей у слові *village*, та

персоніфікована метафора *houses*. У перекладі образи не відтворені, а натомість передаються як *145 українських біженців мешкають* за допомогою модуляції, та також використана перестановка. Зокрема, цей приклад вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ БЕЗДОМНІ.

108) Now they are regrouping in relative comfort, without the scream of sirens. (The Washington Post)

Зараз вони перегруповуються у відносному комфорті, без крику сирен.

У реченні використано персоніфіковану метафору *scream of sirens*, де неживому предмету, сиренам, надаються властивості людини – здатність кричати, що підкреслює негативну та неприємну конотацію. У перекладі образ збережено. Також варто зазначити, що цей приклад вербалізує концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ ВІЙНА, оскільки сирени є одним із її елементів.

109) Refugee crisis will test a European Economy under pressure.

Криза біженців випробує Європейську економіку.

У даному прикладі є метафора, яка зберігається при перекладі. При перекладі було використано перестановку слів у словосполученні, що виправдовується нормами української мови та вилучення із застосуванням синонімічного перекладу *will test under pressure – випробує*.

110) Moldova, which has received 370,000 refugees, equivalent to about a tenth of its population, is overwhelmed. (The Economist)

Молдова, яка прийняла 370 000 біженців, що еквівалентно приблизно десятій частині її населення, переповнена біженцями.

У даному прикладі є метонімічні та метафоричні зв'язки, де Молдова представляється замість населення або урядів, та водночас персоніфікується такими лексемами як *has received, is overwhelmed*. У перекладі образи відтворюються.

111) The text encourages refugees "not to be afraid" of moving on to smaller cities. (The Economist)

Оголошення закликає біженців "не боятися" переїжджати до менших міст.

У даному прикладі оголошення вбачається як людина, що представлено дієсловом *encourages*. У перекладі метафору збережено.

Метонімія – художній засіб, троп, який характеризується перенесенням назви з одного або декількох об'єктів за подібністю: *Україна зажурилась*.

112) *The Ukrainian exodus is nearly triple the size of the wave of Syrians and others who reached Europe in 2015. (The Economist)*

Українська еміграція майже втричі перевищує хвилю сирійців та інших, які прибули до Європи у 2015 році.

Цей приклад є мабуть одним із найцікавіших, оскільки лексеми *exodus* та *wave* були найчастотнішими у нашому дослідженні. У ньому використано метонімію *exodus*, яка є також біблійною алюзією, на позначення груп біженців. Так само до метонімії можна віднести слово *wave*, яке має природне підґрунтя і перекладається синонімічно хвиля біженців. У даному випадку метонімії перекладаються дослівно, і у зв'язку з цим метонімія *exodus* втрачається, оскільки в українській мові іменник вихід не має прямого зв'язку із Біблією. Ці метонімії вербалізують також концептуальну метафору БІЖЕНЦІ–ЦЕ ВТЕЧА та порівнюють масштаб двох еміграційних криз, підкреслюючи безпрецедентний масштаб української.

113) *America is failing refugees and itself.*

Америка підводить біженців та себе.

У вищезазначеному прикладі використана метонімія, що зберігається при перекладі.

114) *Ukrainians are Refugees, but Our Laws don't consider them such.*

Українці – біженці, проте наші закони досі не вважають їх такими.

У вищенаведеному прикладі наявна метонімія у слові *Laws*, яка повністю перекладається, оскільки мовні та культурні традиції двох мов співпадають.

115) *Germany and Sweden were initially welcoming, but there was then a surge in support for anti-immigrant politicians all across Europe. (The Economist)*

Німеччина і Швеція спочатку поставилися до мігрантів привітно, але потім по всій Європі спостерігався сплеск підтримки антиіммігрантських політиків.

У цьому прикладі використана метонімія *Germany and Sweden* замість урядів або населення цих країн, яка також доповнена персоніфікованою метафорою *were initially welcoming*, за допомогою якої підкреслюється контраст між гостинністю та подальшою зміною настроїв. У перекладі ці стилістичні засоби передаються, також використано еквівалентну заміну з перестановкою та додаванням *were initially welcoming—спочатку поставилися до мігрантів привітно* та перестановку членів речення.

116) In response to the Ukrainian crisis, Europe has rolled out welcome mats, both metaphorical and literal. (The Economist)

У відповідь на українську кризу Європа розгорнула вітальні килимки, як у переносному, так і в прямому сенсі.

У вищенаведеному прикладі використовується метонімія *Europe* на позначення уряду або населення, та також є персоніфікована метафора *has rolled out welcome mats*, що підкреслює гостинність та єдність європейської нації. У перекладі стилістичні прийоми відтворюються.

117) "A lot of places say they are ready," says Mr Désir, but refugees often lack the information to know where to go. (The Economist)

"Багато країн кажуть, що вони готові, - каже пан Дезір, - але біженцям часто не вистачає інформації, щоб знати, куди їхати".

У оригіналі використано метонімію *A lot of places* замість позначення країн або урядів чи людей у тих країнах, та є також персоніфікована метафора *say*, у перекладі метонімія зберігається, але замінюється синонімом країн, зокрема застосовано антонімічний переклад *refugees often lack—біженцям часто не вистачає*.

118) Schools in Berlin, for example, are restarting "welcome classes" introducing new arrivals to the German language and way of life. (The Economist)

Школи в Берліні, наприклад, відновлюють "вітальні уроки", на яких новоприбулих знайомлять з німецькою мовою та стилем життя в Німеччині.

У даному прикладі використано метонімію *Schools in Berlin*, що позначає вчителів або адміністрацію цих шкіл, та персоніфіковані метафори *restarting*, *introducing*. Ці стилістичні прийоми відтворюються у перекладі без змін.

Евфемізми, які визначаються як навмисна заміна мовного знака певного поняття описовим найменуванням або іншими знаком для усунення небажаних, надто різких чи недостатньо ввічливих слів, для їхнього пом'якшення, або шифрування через заборону, зумовлену соціально-політичними, історично-культурними, релігійними або естетичними чинниками.

Під час аналізу було встановлено, що в англomовному медіадискурсі пряме позначення концепту БІЖЕНЕЦЬ через лексему *refugee* часто замінюється на лексеми *people\those in need*, *people\those in search of better life*, *people\those seeking better life*, *newcomers*:

- in need:

119) Hundreds of thousands of Europeans have offered rooms in their houses to Ukrainians in need. (The Economist)

Сотні тисяч європейців запропонували оселитися в своїх будинках українцям, які цього потребують.

У перекладі застосовано модуляцію *have offered rooms in their houses*— запропонували оселитися в своїх будинках, внутрішнє членування та заміну частин мови *in need*— потребують.

- newcomers:

120) The relative abundance of work means that there is little risk that Germans will accuse the newcomers of taking their jobs. (The Economist)

Відносно велика кількість роботи означає, що ризик того, що німці звинуватять новоприбулих у тому, що вони займають їхні робочі місця, невеликий.

У перекладі використано заміну частин мови *abundance*—велика, внутрішнє членування та перестановку. Лексема *newcomers* перекладається калькуванням.

121) *If the war grinds on, economies slow and governments fail to provide the newcomers with housing, services and jobs, Europe's welcome mats could be withdrawn. (The Economist)*

Якщо війна триватиме, економіка сповільниться, а уряд не зможе забезпечити новоприбулих житлом, послугами та робочими місцями, європейські гостинні килимки можуть бути прибрані.

У даному прикладі використано антонімічний переклад *fail to provide*–не зможе забезпечити, синонімічний переклад *jobs*–робочими місцями.

- those in search of better life:

122) *This rush of people has challenged countries throughout Europe, including more prosperous ones that are prime destinations for those in search of a better life. (GantNews)*

Цей наплив людей кинув виклик країнам Європи, в тому числі й більш процвітаючим, які є основними пунктами призначення для тих, хто шукає кращого життя.

У перекладі використано внутрішнє членування, словосполучення *for those in search of a better life* передається дослівно за допомогою підрядного речення.

- people seeking better life:

123) *The EU must tackle the migration crisis or risk losing ground to authoritarian leaders, the head of the European council, Donald Tusk, has said before the start of a summit that will be dominated by Europe's response to people fleeing war, poverty or seeking a better life. (The Guardian)*

ЄС повинен вирішити міграційну кризу, інакше він ризикує поступитися авторитарним лідерам, заявив голова Європейської ради Дональд Туск перед початком саміту, на якому буде обговорюватися відповідь Європи на потреби людей, які тікають від війни, бідності або шукають кращого життя.

У перекладі використано синонім *tackle*–побороти, модуляція *risk losing ground*–ризикую поступитися, внутрішнє членування *people fleeing war, poverty or seeking a better life*–людей, які тікають від війни, бідності або шукають кращого життя.

Висновки до Розділу 2

Наше дослідження підтвердило, що концепт БІЖЕНЕЦЬ є актуальним та широко обговорюється у англомовних ЗМІ. Відповідно до поставленої мети, нами було виконано такі завдання, як виявлення лексичних та стилістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ та визначення концептуальних моделей збереження стилістично забарвленої лексики, яка вербалізує концепт БІЖЕНЕЦЬ. У ході дослідження нами було проаналізовано низку статей та виокремлено 123 приклади. Основними ядерними лексичними одиницями, що вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ, є лексема *refugee* та похідні із нею словосполучення, що представлені двокомпонетними іменниковими кластерами (*refugee crisis, refugee camp, refugee children, refugee status, refugee resettlement, refugee flow*), іменниковими словосполученнями із прикметником (*number of refugee, wave of refugee, population of refugee, percentage of refugee*), дієслівними словосполученнями (*assist refugees, protect refugees, integrate refugees, accept refugees, welcome refugees, host refugees, house refugees, stop refugees*). Іншими частотними лексемами, які вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ, є *asylum seeker* та *displaced person*.

Аналіз дозволив нам виокремити головні концептуальні метафори, що вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ та розкривають різні аспекти його змісту. Цими метафорами є БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ. Концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА, яка є ключовою у концепті БІЖЕНЕЦЬ, вербалізується за допомогою наступних лексем: *flee, resettlement, exodus, leave, move, escape* та є найчастотнішою, оскільки представлена 20 прикладами. Другою за частотністю є концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ, яка відображає втрату одного із найважливіших аспектів людського життя – домівки. Ця метафора вербалізується за допомогою таких лексем, як *homelessness, find home, open home, lose home, call home, house, put down roots, be uprooted, miss home, homesickness*. Дана метафора представлена 17 прикладами.

Менш частотною є концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА. Ця метафора вербалізується шляхом використання лексем *war, invasion, attack, conflict, military aggression, bombs, rifles, rockets* та представлена 15 прикладами. Найменш частотною та аспектною є концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ. Дана метафора вербалізується за допомогою дієслова *force* та представлена 6 прикладами.

Стилістичними засобами, які вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ, були епітети (11 прикладів), евфемізми (5 прикладів), метафори (15 прикладів) та метонімії (7 прикладів). Досліджувані епітети описували здебільшого стан, кількість біженців та війну. Евфемізми включали у себе лексеми та словосполучення на позначення біженців. Найрізнобарвнішими були метафори, серед яких були стерті, образні, авторські, біоморфні та зооморвні, які, зокрема, використовувались у поєднанні з іншими стилістичними засобами – алітерацією, метонімією та антиклімаксом. Метонімії є доволі однотипними та використовуються на позначення замість уряду або населення країн.

Відтворення лексичних та слилістичних засобів вербалізації концепту БІЖЕНЕЦЬ відбувалось здебільшого за допомогою використання відповідників або синонімів, також найчастіше здійснювалась перестановка саме у перекладі іменникових словосполучень. Найрідше використовувались модуляція, описовий та антонімічний переклад. Основними концептуальними моделями перекладу був переклад із збереженням концептуальної моделі та використанням аналогічного лінгвістичного виразу, або переклад із збереженням концептуальної моделі, проте із використанням іншого лінгвістичного виразу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Для досягнення поставленої мети було виконано всі завдання, результати яких дозволяють нам зробити низку важливих висновків.

Концепт є складним і багатогранним поняттям, яке пов'язане з різними соціолінгвістичними та психоаналітичними факторами. Він значною мірою визначається авторським баченням реальності та системою людських емоцій, що базуються на культурно-історичному досвіді багатьох поколінь. Концепт можна визначити як окрему одиницю мислення, результат пізнавальної діяльності та досвіду певного індивідуума чи соціальної групи, яка несе інформацію про певний предмет чи явище, що сприймається через органи чуття. Виділяють кілька аспектів дослідження концептів: лінгвістичний, когнітивний та культурологічний. Концепт накопичує загальноприйняті уявлення про світ, людину або їх окремі аспекти, формуючись на основі індивідуального досвіду і, завдяки мовним засобам, набуває колективного характеру. Концепт є взаємодією культурно-історичних факторів, художнього простору та індивідуального світогляду автора.

Структуру концепту можна уявити як ягоду, де ядро – це кісточка, а периферія – м'якоть. Основне поняття знаходиться в центрі структури, тоді як на периферії розташовується те, що додається культурою, традиціями та особистим досвідом людей. Концепт виражається різноманітними стилістичними та лексико-семантичними засобами, наприклад, метафорами. Сучасні дослідження привели до розвитку теорії концептуальної метафори. У визначенні Дж. Лакоффа та М. Джонсона термін "концептуальна метафора" відображає розуміння одного явища через інше. Дж. Лакофф і М. Джонсон виділяють три типи концептуальних метафор: структурні, орієнтаційні та онтологічні.

О. Ємець запропонував методологію аналізу концептів у перекладі, яка включає чотири етапи: визначення основного концепту, визначення ключових концептуальних метафор тексту та засобів їх вербалізації, здійснення традиційного перекладу та оцінка відповідності лексичних і стилістичних

засобів вербалізації концептуальних метафор у текстах оригіналу та перекладу. Класифікація концептуальних моделей перекладу включає переклад зі зміною концептуальної моделі, зі збереженням моделі, але іншим лінгвістичним виразом, та зі збереженням моделі і аналогічним мовним виразом.

Концепт БІЖЕНЕЦЬ є багатогранним, включаючи юридичний, соціально-політичний, етнокультурний, економічний та культурологічний аспекти. Розуміння концепту БІЖЕНЕЦЬ неможливе без юридичного трактування. Основними ознаками поняття "біженець" з правової точки зору є визнання статусу особи, яка через обґрунтовані побоювання переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї належності та не може або не бажає користуватися захистом цієї країни.

Дослідження підтвердило актуальність та широке обговорення концепту БІЖЕНЕЦЬ у англійських ЗМІ. Було виявлено лексичні та стилістичні засоби вербалізації цього концепту і визначено концептуальні моделі збереження стилістично забарвленої лексики. Було проаналізовано 123 приклади з різних статей. Основними ядерними лексичними одиницями, що вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ, є лексема "refugee" та похідні словосполучення (refugee crisis, refugee camp, refugee children, refugee status, refugee resettlement, refugee flow), іменникові словосполучення з прикметниками (number of refugee, wave of refugee, population of refugee, percentage of refugee), дієслівні словосполучення (assist refugees, protect refugees, integrate refugees, accept refugees, welcome refugees, host refugees, house refugees, stop refugees). Іншими частотними лексемами є "asylum seeker" та "displaced person".

Аналіз дозволив виокремити основні концептуальні метафори: БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ, БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА, БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ. Найчастотнішою є концептуальна метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВТЕЧА (flee, resettlement, exodus, leave, move, escape), представлена 20 прикладами. На другому місці за частотністю метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ БЕЗДОМНІ (homelessness, find home, open home, lose home, call

home, house, put down roots, be uprooted, miss home, homesickness), представлена 17 прикладами. Менш частотною є метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ВІЙНА (war, invasion, attack, conflict, military aggression, bombs, rifles, rockets), представлена 15 прикладами. Найрідше зустрічається метафора БІЖЕНЦІ – ЦЕ ЖЕРТВИ ПРИМУСУ (force), представлена 6 прикладами.

Стилістичні засоби, що вербалізують концепт БІЖЕНЕЦЬ, включають епітети (11 прикладів), евфемізми (5 прикладів), метафори (15 прикладів) та метонімії (7 прикладів). Епітети описують стан, кількість біженців та війну. Евфемізми включають лексеми та словосполучення для позначення біженців. Метафори охоплюють стерті, образні, авторські, біоморфні та зооморфні, часто поєднані з алітерацією, метонімією та антиклімаксом. Метонімії використовуються для позначення урядів або населення країн.

Відтворення лексичних та стилістичних засобів концепту БІЖЕНЕЦЬ здійснювалося через відповідники або синоніми, найчастіше з перестановкою у перекладі іменникових словосполучень. Модуляція, описовий та антонімічний переклад застосовувалися рідше. Основними концептуальними моделями перекладу були переклад із збереженням концептуальної моделі та аналогічним лінгвістичним вираженням, або переклад із збереженням концептуальної моделі, але з іншим мовним виразом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белехова Л. І. Сучасний підхід до інтерпретації художнього тексту. Науковий вісник ХДУ: зб. наукових праць. Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. С. 228-292.
2. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. Сер. Філологія. 2004. Вип. 635. С. 18-22.
3. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія. 2011. Вип. 14. С. 53-54.
4. Гаврилюк А. П. Роль концепту у перекладознавстві. Наукові записки національного університету "Острозька Академія". Сер. Філологія. 2012. Вип. 25. С. 19-21.
5. Гаврилюк М. В., Ємець О. В. Концептуальна метафора сім'ї та кохання у сучасних коротких оповіданнях: лінгвістичний та перекладацький аспекти. Науковий журнал: актуальні проблеми філології та перекладознавства. Сер. Філологія. 2022. Вип. 25. С. 14-19.
6. Жаботинська С. А. Когнітивна лінгвістика: принципи концептуального моделювання. Лінгвістичні студії. Січ. Вип. 2. Черкаси. 1997. С. 3-11.
7. Запольських С. П. Концепт «козацтво» в історичному дискурсі: перекладознавчий аспект: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.16. Київ. 2005. 20 с.
8. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» № 3671-VI від 8 липня 2011 року із відповідними змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.
9. Закон України Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців № 2942-III від 10 січня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2942-14#Text>.

10. Ємець О. В. Принципи і етапи концептуального перекладу художніх текстів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Лінгвістика. 2018. Вип. 31. С. 197-203.
11. Кагановська О. М. Концептуальний простір французької художньої прози (аналітичний огляд) / О. М. Кагановська // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. 2018. Тернопіль. Вип. 21 № 1. С. 38-49.
12. Каліщук Д. М. Концептуальні стилі англomовних політиків (на матеріалі політичного дискурсу президентів Дж. Буша мол., Б. Обама): дис. канд. філолог. наук: 10.02.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя. 2017. 245 с.
13. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ-ІваноФранківськ: Плай, 2004. 248 с.
14. Космеда Т. А. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 408 с.
15. Коцова А. Концептуальний аналіз: перспективи і переваги при вивченні художнього тексту. Уч. записки Таврического нац. університета ім. В. І. Вернадського. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 122–126.
16. Краснобаєва-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). Українська мова. 2009. № 1. С. 41–52.
17. Кривонос Я. В. Відтворення авторського метафоричного концептопростору в українських перекладах “Пісні про Гайвату” / Я. В. Кривонос // Вісник СумДУ. № 11. Т. 2. 2006. С. 145-150.
18. Купчишина Ю. А. Когнітивна природа метафоричних перетворень в англomовних художніх текстах. Одеський лінгвістичний вісник. Сер. Філологія. 2017. Вип. 9. С. 121-125.
19. Лазарович О. М. Концептуалізація світу та лінгвістичні засоби її вираження у споріднених мовах: Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2012. № 2(18). С. 35-41.

20. Літяга В. В. Поняття “концепт” у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Іноземна філологія. 2013. Вип 6. С. 48-60.

21. Лук'янченко М. П. Французька екзистенціальна проза в українських перекладах : Автореферат. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2006, 20 с.

22. Маслова В. А. Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник. Київ : ТетраСистемс, 2004. 256 с.

23. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: автореферат. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія. 2008. Вип. 14. С. 113-122.

24. Ніконова В.Г. Реконструкція концептуальної метафори: ідентифікація концепту-кореляту (на матеріалі трагедій В. Шекспіра) // Нова Філологія: Зб. наук. пр. Запоріжжя: Запорізьк. нац. ун-т, 2007. №27. С. 41-46.

25. Ніконова В.Г. Художні концепти в трагедіях Шекспіра: смисловий аспект // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. пр. / Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Логос, 2007. Вип. 11. С. 231-237.

26. Полюжин М. М. Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. Проблеми романогерманської філології. Збірник наукових праць. Ужгород : «Ліра», 2005. С. 5-19.

27. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивнодискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.

28. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

29. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.

30. Скаб М. Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення. Науковий збірник ХДУ. Серія Лінгвістика: збірник наукових праць. 2006. Випуск IV. С. 273–278.
31. Тищенко О. В. Засоби перекладу деяких лінгвокультурам та концептуальних метафор у поетичному тексті: спроба реконструкції образу (на матеріалі перекладів А. Ахматової, Л. Костенко, І. Драча, Д. Павличка, М. Влад та ін. польською мовою). Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. Вип. 10. С.143–152.
32. Хорошун, О. О. *Концептуальна метафора: актуальні засади дослідження*. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010 р. С. 222-225.
33. Cartagena declaration on refugees [Electronic resource] // UNHCR. The UN Refugee Agency. Access mode: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc19084/cartagena-dedaration-refugees-adopted-conoquium-international-protection.html>.
34. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees [Electronic resource] // UNHCR. The UN Refugee Agency. Access mode: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>.
35. Evans V. Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 856 p.
36. EUR – EUR-Lex. The Qualifications Directive. URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj>.
37. Gardner H. The Mind's New Science: A History of the Cognitive Revolution. New York.: Basic Books, 1985. 423 p.
38. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980. 242 p.
39. OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa [Electronic resource] // UNHCR. The UN Refugee Agency. Access mode: <http://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>.

40. What is a refugee? Definition and Meaning [Electronic resource] // USA for UNHCR. Access mode: <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>.

41. Wierzbicka A. Lexicography and Conceptual Analysis. Ann Arbor: Karoma Publishers Inc., 1985. 368 p.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

42. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

43. Грін О. О. Словник цивільного права. 2-е вид., перероб. і допов. / О. О. Грін. Ужгород : П.П. Данило. С. І., 2009. 436 с.

44. Іларіон (Огієнко І.; митрополит). Етимологічно-семантичний словник Вісник ЛНУ імені Тараса. Шевченка. № 3 (334), української мови. У 4 т. Т. 1: А-Д / ред. Ю. О. Мулик-Луцик. Вінніпег: Волинь, 1979. 365 с.

45. Словник складних юридичних термінів і визначень / уклад. А. Л. Терещенко, П. О. Ізуїта, І. Г. Орловська, О. О. Фаст. Київ: Університет «Україна», 2018. 133 с.

46. CD: Cambridge Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. URL: <https://dictionary.cambridge.org>.

47. CED: Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>

48. DMW: Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriamwebster.com>.

49. LDOCE: Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/>

50. OED: Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true>

51. Oxford Learner's Thesaurus. A Dictionary of Synonyms / Chief editor Diana Lea. - Oxford: Oxford University Press, 2008. – 1008 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

52. <https://www.economist.com/europe/2022/03/25/how-the-ukrainian-refugee-crisis-will-change-europe>
53. <https://www.cbsnews.com/news/uk-asylum-seekers-government-plan-un-rebuke-criticism/>
54. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/jun/20/planning-for-the-long-haul-four-months-on-the-ukrainian-refugee-crisis-is-only-just-beginning>
55. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/feb/02/refugee-crisis-human-flow-ai-weiwei-china>
56. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/oct/20/jabalia-refugee-camp-gaza-sister-breaking-point-nightmare>
57. <https://www.unhcr.org/europe/news/news/despite-progress-accessing-education-hundreds-thousands-school-aged-refugee-children>
58. <https://www.washingtonpost.com/world/2024/09/01/war-refugee-students/>
59. <https://www.washingtonpost.com/made-by-history/2023/03/15/welcome-corps-newest-idea-refugee-resettlement-has-deep-roots/>
60. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/03/30/how-the-refugee-crisis-is-transforming-the-middle-east/>
61. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-slashes-the-number-of-refugees-it-will-allow-into-the-country/2018/09/17/a26f398a-bac1-11e8-bdc0-90f81cc58c5d_story.html
62. <https://www.washingtonpost.com/world/interactive/2022/ukraine-refugees-european-union/>
63. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/28/ukraine-refugees-europe/>

64. https://www.washingtonpost.com/immigration/the-us-has-slashed-its-refugee-intake-syrians-fleeing-war-are-most-affected/2019/05/07/f764e57c-678f-11e9-a1b6-b29b90efa879_story.html
65. https://www.washingtonpost.com/opinions/eu-foreign-policy-chief-heres-what-to-do-about-the-refugee-crisis/2015/10/02/0af01782-67a4-11e5-9ef3-fde182507eac_story.html
66. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/19/japan-ukraine-refugees/>
67. <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/04/07/biden-ukraine-refugees-congress-letter/>
68. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/08/09/syria-n-refugees-create-app-to-help-navigate-german-bureaucracy/>
69. <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/06/28/why-do-us-mayors-want-more-refugees/>
70. <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/04/22/biden-ukraine-refugees-resettlement-united-states/>
71. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/26/europe-welcomes-refugees-ukraine-russia/>
72. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/04/07/broken-american-resettlement-system-cannot-handle-ukrainian-refugees/>
73. <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/29/homes-for-ukraine-refugees-ukrainian-britons-scheme>
74. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/17/calais-ukraine-refugees-migrants/>
75. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/05/finlands-pm-wants-to-house-refugees-in-his-home/>
76. <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/sep/06/yvette-cooper-refugees-britain-people-traffickers-small-boats-smugglers>
77. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/24/ukraine-people-flee-russia-attack-pets/>

78. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/05/ukrainians-head-west-as-un-warns-refugee-crisis-is-only-just-beginning>
79. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/05/ukraine-un-says-more-than-13-million-have-fled-since-russian-invasion-began>
80. <https://www.nytimes.com/2022/03/16/business/economy/ukraine-refugee-crisis-europe-economy.html>
81. <https://www.washingtonpost.com/kidspost/2022/03/26/war-ukraine-has-forced-half-nations-children-flee-their-homes/>
82. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-64722764>
83. <https://www.economist.com/europe/2022/05/24/as-russias-invasion-stalls-ukraines-refugees-return-home>
84. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/03/10/europe-ukrainian-refugees-different-response-afghans-solidarity/>
85. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/jun/06/tomorrow-tomorrow-putin-will-come-the-2014-ukraine-refugees-forced-to-flee-for-a-second-time>
86. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/25/ukraine-refugees-poland-europe/>
87. <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency>
88. <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2024/jul/01/ukraine-residents-flee-as-war-arrives-in-toretsk-in-pictures>
89. <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/14/ukraine-war-drove-biggest-rise-in-displaced-persons-in-decades>
90. <https://www.theguardian.com/global-development/2023/dec/29/ukraine-war-refugees-forced-career-changes>
91. <https://www.economist.com/interactive/international/2023/02/22/ukrainian-refugees-remain-in-limbo>
92. <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/feb/25/charities-urge-uk-to-welcome-refugees-fleeing-ukraine-conflict>

93. <https://www.theguardian.com/world/video/2022/feb/27/150000-refugees-flee-ukraine-as-fighting-escalates-video>
94. https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2017_26_113_internally-displaced-persons-and-their-legal-status-the-ukrainian-context
95. <https://www.nytimes.com/2022/02/26/us/politics/ukraine-europe-refugees.html>
96. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/mar/13/refugee-uk-internet-access-nigeria-england-digital-divide>
97. <https://www.theguardian.com/global-development/2024/sep/24/war-ukrainians-homelessness-crisis-abroad-two-million-housing-idp-destroyed-damaged-ukraine-europe>
98. <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/21/ukrainian-refugee-families-in-uk-at-risk-of-homelessness-this-winter>
99. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/12/gove-bids-to-end-ukrainian-refugee-chaos-with-350-cash-for-rooms-offer>
100. <https://www.nytimes.com/2023/12/03/world/europe/germany-ukraine-refugees.html>
101. https://www.washingtonpost.com/world/after-tragedies-eu-leaders-will-meet-on-refugees/2015/08/31/567a93fc-4f6d-11e5-b225-90edbd49f362_story.html
102. <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/ukraine-situation>
103. <https://www.nytimes.com/2023/02/28/business/economy/ukraine-war-animals.html>
104. <https://ukraine.un.org/en/257834-no-let-war-affected-ukrainians-un-launches-humanitarian-and-refugee-plans-respond-2024>
105. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/01/let-the-horror-in-ukraine-open-our-eyes-to-the-suffering-of-war-around-the-world>
106. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-since-second-world-war>
107. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/28/i-left-everything-tens-of-thousands-of-ukrainians-seek-safety-in-neighbouring-poland>

108. <https://www.economist.com/europe/2022/03/05/a-new-refugee-crisis-has-come-to-europe>
109. <https://www.economist.com/europe/2022/04/30/ukrainian-refugees-need-mental-health-care-that-their-hosts-lack>
110. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/28/the-guardian-view-on-welcoming-refugees-from-ukraine-britain-must-do-more>
111. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/13/stranded-and-desperate-ukrainian-refugees-wait-for-the-home-office-reply-but-it-never-comes>
112. <https://www.economist.com/europe/2024/02/22/europes-generosity-to-ukrainian-refugees-is-not-so-welcome-in-ukraine>
113. <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/28/eu-migration-row-risks-aiding-authoritarians-says-donald-tusk>
114. <https://gantnews.com/2015/09/01/refugees-long-dangerous-journey-climaxes-in-germany/>
115. <https://www.economist.com/europe/2022/09/01/ukrainian-refugees-are-making-poland-multicultural-again>
116. <https://www.economist.com/graphic-detail/2022/03/25/americans-are-more-willing-to-welcome-ukrainians-than-others-fleeing-violence>
117. <https://www.economist.com/europe/2022/04/04/how-polish-schools-are-coping-with-an-influx-of-ukrainian-children>
118. <https://edition.cnn.com/2015/09/02/europe/europe-migrants-welcome/index.html>
119. <https://www.nytimes.com/2024/02/25/todayspaper/weary-but-determined-ukrainians-vow-never-to-bow-to-russia.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Глосарій термінів за темою дослідження концепт БІЖЕНЕЦЬ

1. Abandon (v) - залишати
2. Accept refugees (v) - приймати біженців
3. Accommodate (v) - розміщувати
4. Accommodation (n) - житло
5. Armed forces (n) - збройні сили
6. Ask for protection (v) - просити захисту
7. Assist refugees (v) - допомагати біженцям
8. Asylum (n) - притулок
9. Asylum policy (n) - політика притулку
10. Asylum seeker (n) - шукач притулку
11. Asylum processing center (n) – центр розгляду справ про надання притулку
12. Bombed-out (adj) - зруйнований внаслідок бомбардування
13. Claim asylum (v) - подавати заявку на притулок
14. Contaminated (adj) - забруднений
15. Dwelling (n) - житло
16. Dignity (n) - гідність
17. Displaced (adj) - переміщений
18. Displacement crisis (n) - криза переміщення
19. Displace (v) - переміщувати
20. Destroyed (adj) - зруйнований
21. Enter (v) - входити
22. Escape (v) - втекти
23. Escapee (n) - втеча
24. Escalation (n) - ескалація

25. Europe's refugee route (n) - маршрут біженців в Європі
26. Exile (n) - вигнанець
27. Fire (v) - стріляти
28. Flee from war (v) - втекти від війни
29. Fleeing (adj) – той, що втікає
30. Full-scale invasion (n) - повномасштабне вторгнення
31. Fugitive (n) - втікач
32. Government scheme (n) - урядова програма
33. Help refugees (v) - допомагати біженцям
34. Homelessness (n) - бездомність
35. Homesickness (n) – туга за домом
36. Host country (n) – країна, що приймає
37. Host refugees (v) - приймати біженців
38. House refugees (v) - надавати притулок біженцям
39. Immigration system (n) - імміграційна система
40. Influx (n) - наплив
41. Integrate refugees (v) - інтегрувати біженців
42. Internally displaced person (n) - внутрішньо переміщена особа
43. Isolate (v) - ізолювати
44. Invasion (n) - вторгнення
45. Leave home/country (v) - залишити дім/країну
46. Legal status (n) - правовий статус
47. Legislation (n) - законодавство
48. Lose home (v) - втратити дім
49. Military aggression (n) - військова агресія
50. Mine (n) - міна
51. Migrant (n) - мігрант
52. Migrant centre (n) - центр для мігрантів
53. Moral and human rights (n) - моральні та людські права
54. Move refugees (v) - переміщати біженців

55. Number of refugees (n) - кількість біженців
56. Occupation (n) - окупація
57. Orphans of war (n) - сироти війни
58. Overcrowded (adj) - переповнений
59. Percentage of refugees (n) - відсоток біженців
60. Persecution (n) - переслідування
61. Place refugees (v) - розміщувати біженців
62. Political reasons (n) - політичні причини
63. Population of refugees (n) - населення біженців
64. Poverty (n) - бідність
65. Prewar state (n) - довоєнний стан
66. Protect refugees (v) - захищати біженців
67. Pursue education (v) - продовжувати навчання
68. Put a roof over the head (v) - надати дах над головою
69. Receptive country (n) - країна, що приймає
70. Rebuild (v) - відновлювати
71. Receive refugees (v) - приймати біженців
72. Refugee (n) - біженець
73. Refugee camp (n) - табір біженців
74. Refugee children (n) - діти-біженці
75. Refugee crisis (n) - криза біженців
76. Refugee fatigue (n) - втома від біженців
77. Refugee flow (n) - потік біженців
78. Refugee status (n) - статус біженця
79. Remain at risk (v) - залишатися під загрозою
80. Remain refugee (v) - залишатися біженцем
81. Resettlement (n) - переселення
82. Rescue (v) - рятувати
83. Reside (v) - проживати
84. Ruins (n) - руїни

85. Runaway (n) - втікач
86. Safety (n) - безпека
87. Sanctuary (n) - притулок
88. Seek asylum (v) - шукати притулок
89. Seek refuge (v) - шукати захист
90. Seek resettlement (v) - шукати переселення
91. Send back (v) - відправити назад
92. Shelling (n) - обстріл
93. Shelter (n) - притулок
94. Sleep rough (v) - спати просто неба
95. Sovereignty (n) - суверенітет
96. Stability (n) - стабільність
97. Stop refugee (v) - зупинити біженця
98. Support asylum seekers (v) - підтримувати шукачів притулку
99. Take in (v) - приймати
100. Take refuge (v) - знаходити притулок
101. Temporary residence (n) - тимчасове проживання
102. Threaten (v) - загрожувати
103. Total population (n) - загальне населення
104. Transit to country (n) - транзит до країни
105. Treat fairly (v) - справедливо ставитися
106. Uproot from home (v) - вирвати з дому
107. Victim (n) - жертва
108. Vulnerable (adj) - вразливий
109. War (n) - війна
110. War-driven homelessness (n) - бездомність, викликана війною
111. War-torn (adj) - спустошений війною
112. War-weary (adj) - втомлений від війни
113. Wave of refugees (n) - хвиля біженців
114. Welcome refugees (v) - вітати біженців

РІШЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ КОМІСІЇ КАФЕДРИ

ГФ17

ПРО ДОПУСК КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ

Підтверджуємо ознайомлення з результатами звіту/звітів перевірки роботи, продукованими програмно-технічним засобом (ами), на наявність текстових збігів:

Назва кваліфікаційної роботи Завдання фінансової компанії REFUGEE в Україні та перспективи (на міжбанківському з'їзді)

Автор Теремешко Тетяна Ігорівна

Освітня програма Терминологія фінансової та маркетингової спеціальності мовою та група інтегрована мова

Спеціальність: 035 Фінанси

Науковий керівник: к.філос.н., проф. Єшмарко Олександр Васильович

Після аналізу звіту/звітів зроблено такий висновок:

№	Висновок	Позначка про відповідність
1	Запозичення, виявлені в роботі, є законними і не є академічним плагіатом (далі – зазначаються підстави віднесення запозичень до правомірних, якщо потрібно). Робота приймається до захисту.	✓
2	Виявлені запозичення не є академічним плагіатом, розміщені в розділах, які не описують безпосередньо авторське дослідження, але кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи (далі – зазначаються детальні та аргументовані підстави віднесення запозичень до правомірних). Робота приймається до захисту, але має бути відкоригована.	
3	Виявлені запозичення не є академічним плагіатом, але частково розміщені в розділах, які описують безпосередньо авторське дослідження, а кількість цитат перевищує обсяг, виправданий поставленою метою роботи. Робота може бути допущена до захисту після того як буде відкоригована та доопрацьована і успішно пройде повторну перевірку на академічний плагіат.	
4	Робота містить навмисні текстові спотворення, передбачувані спроби укріплення текстових запозичень або інші прояви академічного плагіату. Робота містить фабрикацію або фальсифікацію даних. Робота не допускається до захисту.	
5	Інше:	

Підтвердження:

..... Зроблено висновок відповідно до вимог. Відсоток подібності не перевищує встановлену норму. Робота допускається до захисту.

Дата 23.12.2024

Завідувач кафедри

Підпис

Ім'я, прізвище

Гарант освітньої програми

Підпис

Ім'я, прізвище

Керівник кваліфікаційної роботи

Підпис

Ім'я, прізвище